Příloha 1. Definované výzvy v oblasti podpory mladých lidí

Následující text si klade za cíl přiblížit, co všechno se skrývá pod pojem **politika mládeže/podpora mladých lidí a definovat klíčové aktéry.**

Tento dokument vychází z analytických podkladů ke Koncepci pro podporu mladých lidí v ČR 2025–2030, a sice z deskriptivní analýzy, výstupů z kulatých stolů se stakeholdery, z jednání Panelu mládeže a podnětů ze strany mladých delegátů do Strukturovaného dialogu EU s mládeží. Pomocí těchto analytických podkladů byly definovány tematické oblasti podpory mladých lidí, včetně hlavních výzev, kterým mladí lidé čelí v dané oblasti. **Ke každé tematické oblasti jsou navíc identifikováni**:

- příslušní **gestoři** na ministerské úrovni;
- specifické **strategické dokumenty** přispívající k rozvoji daného tématu či řešení výzev;
- **klíčoví aktéři** a hlavní nástroje pro implementaci politiky mládeže v dané oblasti;
- případná **doporučení** pro další směřování podpory v dané oblasti;
- cíle Strategie EU pro mládež, které jsou pro tuto kapitolu relevantní.

1. Zohledňování perspektivy mladých lidí a jejich zapojování do tvorby veřejných politik

Pokud hovoříme o pojmech jako participace, zapojování a aktivní občanství, vychází Koncepce z terminologie definované ze strany OECD, jelikož v České republice nejsou tyto pojmy legislativně zakotveny a neexistuje žádná jejich oficiální definice. Obecný a nadřazený pojem Participace (Participation) je dle OECD dále členěn do různých stupňů. Nejnižší úroveň participace občanů a stakeholderů je Informování (Information), vyšší formou participace je pak Konzultování (Consultation) a nejvyšší formou Zapojování (Engagement).[1]

Aby se (mladým) lidem dobře žilo, měli by mít možnost ovlivňovat věci ve svém okolí. Participace je způsob, který jim to umožní, pokud je založena na principu mezigenerační solidarity a mezigenerační spravedlnosti. Participace se dá použít na všech úrovních veřejné správy – státní, krajské i obecní.

Výše uvedené možnosti představují **konvenční formu** občanské participace. Existuje ještě **nekonvenční participace**, která sice není zákonem zakázána, ale v různém společenském nebo politickém kontextu může být vnímána jako společensky nevhodná (petice, bojkoty, stávky, demonstrace).

Průnik tematické oblasti s cíli Strategie EU pro mládež

KULTURA PARTICIPACE MLADÝCH LIDÍ V ČR

Svou roli v participaci mladých lidí hraje to, do jaké míry je společnost zvyklá podílet se na věcech veřejných, tedy jaká je úroveň či kultura participace v ČR. Z výstupů z kulatých stolů se stakeholdery a z jednání Panelu mládeže MŠMT v roce 2024 (MŠMT) lze konstatovat, že ČR má nedostatek zkušeností, nástrojů a příkladů dobré praxe v oblasti participace mladých lidí. Chybí také dostatečné porozumění a systémové ukotvení participace. Budoucnost je v networkingu, pravidelném potkávání a sdílení dobré praxe v oblasti smysluplné participace mládeže.

Obecně také existuje, například ze strany škol, úřadů, ale i rodičů, určitá rezistence vůči změnám a novým procesům, ke kterým participace mládeže může přispívat nebo být jejich hybatelem. To se týká zejména tzv. inovační kultury[2]. Ze strany občanů a mladých lidí je vnímána rezistence úřadů k občanské participaci, a to jak na celostátní, krajské i lokální úrovni, existují však i příklady dobré praxe pro inspiraci. Svou roli hraje i krátké funkční období volených zástupců, které zajímá pouze blízká budoucnost v rámci jejich volebního mandátu, a nikoliv dlouhodobá perspektiva z pohledu budoucí generace a názoru mladých lidí.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: ÚV, MV, MŠMT

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 1

[1] OECD Guidelines for Citizen Participation Processes (2022) [online]. OECD, 2022. Dostupné z: Guidelines [cit. 2024].

[2] Analytické zhodnocení systému inovací veřejných politik [online]. Ministerstvo vnitra ČR, 2022. Dostupné z: Analytické zhodnocení [cit. 2024].

SMYSLUPLNÉ ZAPOJOVÁNÍ MLADÝCH LIDÍ ZE STRANY VEŘEJNÝCH INSTITUCÍ

Úkolem vlád je tvořit politiky a veřejné služby s ohledem na mezigenerační rovnost a mezigenerační solidaritu, to znamená reflektovat potřeby a specifika různých věkových i dalších skupin obyvatelstva. Stát by měl podporovat zapojování mladých lidí do veřejného života, ať už se jedná o vzdělávací struktury nebo o obecní, krajskou, či centrální úroveň veřejné správy. Stát by měl též pomoci všem mladým lidem naplňovat jejich potenciál, zajistit jejich úspěšný přechod do dospělosti a vytvářet příležitosti k aktivní participaci mládeže, což se ukazuje jako nezbytná součást fungujících demokratických systémů, kde občané chovají důvěru ve veřejné instituce. Při plánování kroků, jak toho docílit, je nutné zapojit zástupce samotné mládeže a vytvářet tyto kroky ve vzájemné spolupráci.

To, že tvůrci politik nebo lidé s rozhodovací pravomocí jsou většinou ze skupiny dospělých přesahujících horní věkovou skupinu mládeže, může hrát roli v opomíjení situace mladých lidí a nechuti zapojovat mladou generaci, se kterou si příliš nerozumí. Mladí lidé tak nemohou využívat svůj velký potenciál. Nejslabší příležitosti k participaci mládeže jsou na centrální úrovni veřejné správy, zejména při tvorbě veřejných politik, vyhodnocování jejich dopadu nebo při zapojování mladých lidí do funkčních resortních nebo centrálních orgánů (pracovních skupin apod.).

Možností participace mládeže v rozhodovacích procesech je mnoho, může se jednat o zapojení prostřednictvím veřejných konzultací, participativního rozpočtu, komunitního plánování, poradních nebo/a konzultačních panelů přidružených buď přímo k vládě nebo různým ministerstvům, prostřednictvím rad či parlamentů mládeže apod.

Velký potenciál pak má participace na lokální úrovni. Česká republika se vyznačuje roztříštěnou územní strukturou veřejné správy, s extrémně vysokým počtem malých obcí. Na jednu stranu je často upozorňováno na neefektivitu vyplývající z tohoto vysokého počtu obcí. Na druhou stranu je také zmiňována i pozitivní stránka věci, a sice že obce přinášejí demokracii blíže lidem. Právě zapojení mladých lidí do rozhodovacích procesů na obecní úrovni může být pro mladé lidi jedna z prvních zkušeností s participací na věcech veřejných.

Další příležitostí je zapojení na úrovni školy. Jedná se o prostředí, ve kterém mladí lidé tráví hodně času, je jim blízké, a tudíž se jedná o ideální prostředí, kde by se mohli setkat s první příležitostí k participaci. Může se jednat jak o školní parlamenty, tak i studentské rady.

Obce a školy by proto měly proaktivně vytvářet příležitosti pro zapojování mladých lidí a umožnit jim získávat zkušenosti s participací. Chybí však sdílení příkladů dobré praxe, evaluace úspěšných projektů, kde byli zapojeni mladí lidé, a z toho vyplývající zdůraznění benefitů participace mladých lidí.

Ve spolupráci s kabinetem ministra připravilo MŠMT tzv. Onepager – stručný návod na založení participativní platformy podobné Panelu mládeže MŠMT, který byl v květnu 2024 rozeslán na vybrané kabinety ministrů. Panel mládeže MŠMT tak může sloužit jako inspirace i pro ostatní ministerstva a další úřady v tom, jak zajistit, aby v jejich výkonu státní služby byly zohledněny i názory a potřeby mladých lidí.

Instituce by měly přemýšlet o možných bariérách, které mohou mladým lidem nebo různým znevýhodněným skupinám mladých lidí bránit v jejich participačních aktivitách, a snažit se je odstraňovat. Je třeba klást důraz na inkluzivní přístup v zapojování mládeže do participativních platforem. Pomoci by mohly i nově vytvořené nebo vhodně zvolené nástroje, které sledují, zda se mladí lidé zastupující různé skupiny mládeže mohou do participativních aktivit zapojovat na principu rovného přístupu.

Je potřeba šířit příklady dobré praxe a zvýšit motivaci institucí pro zavádění a zkvalitňování participace mladých lidí v rámci svých rozhodovacích procesů, například prostřednictvím lepší informovanosti o přínosech zapojování mladých lidí do veřejných politik. Je také třeba zvýšit povědomí o různých formách participace a konkrétních participativních možnostech a příležitostech.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MD, MF, MK, MMR, MO, MPO, MPSV, MSp, MŠMT, MV, MZD, MZe, MZV, MŽP, ÚV, DIA, kraje, obce

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 1

KOORDINACE PODPORY MLÁDEŽE NAPŘÍČ RESORTY

Téma podpory mládeže je velmi široké a průřezové a dotýká se gesce velkého počtu ministerstev. Důležitou roli hraje nejen MŠMT, ale zejména Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), které má v gesci sociální služby a rodinnou politiku, a tudíž i podporu sociálně znevýhodněných skupin mladých lidí, a dále téma zaměstnanosti, kariérního poradenství a uplatnění mladých lidí na trhu práce, dále sociálního začleňování a rodinné politiky. Problematika bydlení spadá pod Ministerstvo pro místní rozvoj. Agendy Ministerstva vnitra (MV) se týká problematika prevence kriminality mladých lidí, vězeňství včetně mladých delikventů, boj proti projevům extremismu a předsudečné nenávisti**,** podpora dobrovolnictví nebo částečně i podpora participace občanů na věcech veřejných. Ministerstvo spravedlnosti (MSp) je odpovědné za vězeňství včetně mladých delikventů a probační a mediační služby. Ministerstvo zdravotnictví (MZD) hraje důležitou roli i v podpoře wellbeingu a duševního zdraví mladých lidí, podpory zdravého životního stylu atd. Ministerstvo životního prostředí (MŽP) má v gesci ekologickou výchovu a celkově řešení tématu, které mezi mladými lidmi v současné době silně rezonuje, a sice udržitelný rozvoj a klimatická změna. Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) má v gesci oblast bydlení, což je téma, které mladou generaci výrazně zajímá. Ministerstvo obrany (MO) řídí přípravu občanů k obraně státu, která cílí mimo jiné na mládež s cílem zvýšit jejich odolnost a branně-bezpečnostní kompetence.

V současné době na mezinárodní úrovni převažuje názor, že v podstatě neexistuje žádná veřejná politika, kde by mladí lidé neměli být zohledněni jako důležitá sociální skupina. Na národní úrovni neexistuje žádný ucelený přehled, jaké strategické a legislativní dokumenty a veřejné politiky řeší problematiku mladých lidí ve státní správě, jaké další nástroje (zejména dotační a rozvojové programy), iniciativy a projekty existují na jednotlivých resortech pro podporu mladých lidí, ani kolik finančních prostředků je celkem směřováno na podporu mládeže.

To, že je téma politiky mládeže takto rozdrobené mezi velký počet resortů, může vytvářet dojem, že se jedná o dílčí okrajové a nedůležité téma. Skutečností je, že se jedná o rozsáhlou agendu, která postrádá oficiálně stanoveného nadresortního koordinátora, a to jak na úřední, tak i politické úrovni.

Moderní demokratické státy si postupně uvědomují, že toto rozdrobené, avšak velké téma hraje významnou roli při vytváření lidského potenciálu státu, soudržnosti společnosti a v neposlední řadě i kultury a demokracie. Tato Koncepce nemá ambici vyřešit tento nedostatečně koordinovaný přístup prostřednictvím její implementace. Nicméně upozorňuje na tuto skutečnost s cílem potenciálního zlepšování spolupráce veřejných orgánů v oblasti koordinace tématu mládeže napříč veřejnou správou.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, MPSV, MZD, MMR, MŽP, MO

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 1

POVĚDOMÍ O POLITICE MLÁDEŽE

Téma politiky mládeže není dlouhodobě prioritou v konkurenci ostatních veřejných politik, ačkoliv do několika zcela zásadních strategických dokumentů velkou měrou zasahuje. Neexistující zákon o mládeži a podpoře mladých lidí pak způsobuje nejednotnost v definici mladých lidí a práce s mládeží, a dále určitou nejistotu týkající se udržitelného financování podpory mládeže. Chybí také standardy v zapojování mladých lidí do tvorby, implementace a evaluace veřejných politik. Proto je třeba posilovat zdůraznění důležitosti tématu podpory mládeže a hledat propojení této podpory i s podporou cílové skupiny dětí, která má velký vliv na to, jací jedinci budou vstupovat do věkového vymezení cílové skupiny mládeže.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 1

MAINSTREAMING A YOUTH CHECK MLÁDEŽE (DOPAD NA BUDOUCÍ GENERACE)

Na mezinárodní úrovni se v současné době řeší tzv. „mainstreamingu mládeže“ při tvorbě veřejných politik. Jedná se o nový globální trend, na základě, kterého vzniká tlak ze strany Evropské komise a některých členských států (zejm. Německa, Francie, Belgie a Rakouska), aby všechny státy Evropské unie včetně České republiky následovaly tento nový trend a provedly kroky k systémovému nastavení mainstreamingu mládeže ve veřejných politikách.

Závěry Rady a zástupců vlád členských států, zasedajících v Radě, o podpoře začleňování problematiky mládeže do rozhodovacích procesů v Evropské unii[3], přijaté v listopadu 2023, definují „mainstreaming mládeže“ jako *„přístup, jehož prostřednictvím jsou hledisko a potřeby mladých lidí začleňovány do procesů tvorby, monitorování a hodnocení politik, jakož i do rozhodovacích procesů. Zohledňování této problematiky zajišťuje, aby nebyly výzvy a obavy související s mladými lidmi řešeny izolovaně, ale aby byly průřezovým způsobem integrovány do širších politických rámců*“. „Mainstreaming mládeže“ vychází z poznání, že na životy mladých lidí mají vliv opatření navržená v rámci různých oblastí politiky.

K „mainstreamingu mládeže“ přispívá také posuzování dopadu politik na mladé lidi v různých oblastech politiky, tzv. „youth check“, aby se řešily případné problémy a předešlo se negativním dopadům.[4] V některých státech je například hledisko dopadu politik či zákonů na mladé lidi zakomponované do hodnocení RIA – Regulatory Impact Assessment. Státy jako Německo, Francie, Rakousko a region Vlámské společenství Belgie mají formální nástroje pro hodnocení dopadů v oblasti mládeže - „youth check".

Aby mohl fungovat „youth check“, tedy hodnocení dopadu různých politik na mládež, je třeba nejdříve zavést do praxe „mainstreaming mládeže“, tedy nástroje umožňující, aby všechna ministerstva konzultovala s mladými lidmi svoji podporu mládeže a řešila ve svém výkonu státní správy také situaci mládeže, a teprve poté řešit měření dopadu tohoto „mainstreamingu mládeže“.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 1

[3] Závěry Rady a zástupců vlád členských států, zasedajících v Radě, o podpoře začleňování problematiky mládeže do rozhodovacích procesů v Evropské unii [online]. Rada Evropské unie, 2023. Dostupné z: Závěry Rady [cit. 2024].

[4] Youth mainstreaming, youth impact assessment and youth checks – A comparative overview [online]. European Commission, European Education and Culture Executive Agency, 2024. Dostupné z: Publication [cit. 2024].

STATISTICKÁ DATA O MLADÝCH LIDECH

V minulosti byly implementovány různé projekty pro sběr a vytváření dlouhodobých časových řad ze statistických dat o mladých lidech v ČR využitelných pro efektivní nastavení politiky mládeže. V současné době jsou statistická data roztříštěna a chybí jejich pravidelné sledování ze strany MŠMT. Vznikají různé analýzy o životním stylu mladých lidí, avšak většina průzkumů disponuje daty sebranými před pandemií COVID-19.

MŠMT nedisponuje souhrnnými statistickými daty, která by informovala o nabídce volnočasových aktivit pro mladé lidi, ať už v zájmovém, či neformálním vzdělávání.

Chybí také data o participaci a kvalitní evaluace projektů zacílených na participaci mladých lidí. Právě kvalitní evaluace úspěšných projektů může přinést důkaz o přínosech projektů. Dále chybí data a analýzy na národní úrovni o tématu participace mládeže, které by podpořily důležitost tohoto tématu.

V evropském kontextu předkládá harmonizovaná statistická data na úrovni celé EU a zároveň poskytuje statistické srovnání členských států mimo jiné i v různých tematických oblastech mládeže Eurostat, který je statistickým úřadem Evropské unie. Srovnání mezi členskými státy EU, zpřehledněná v grafech, ukazují na slabé a silné stránky v podpoře mládeže v jednotlivých členských státech EU ve Zprávách EU o mládeži vydávaných ve tříletých intervalech, nastiňují pokrok nebo naopak propad ve sledovaných oblastech podpory mládeže a jsou zároveň ukazatelem konkurenceschopnosti ČR v oblasti podpory mládeže.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MD, MF, MK, MMR, MO, MPO, MPSV, MSp, MŠMT, MV, MZD, MZe, MZV, MŽP, ÚV, DIA, ČŠI

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 1

2. Prostředí stimulující aktivní občanství mladých lidí

K tomu, aby docházelo k participaci mladých lidí na věcech veřejných nestačí jen to, aby veřejné instituce znaly a uměly používat správné nástroje, ale je také třeba působit na mladé lidi, učit je možným formám participace, zprostředkovat jim informace o možnostech jejich participace a v neposlední řadě je motivovat k participaci, zejména znevýhodněné mladé lidi.

Průnik s cíli Strategie EU pro mládež

Propojit EU s mládeží | *Inkluzivní společnosti* | *Informace a konstruktivní dialog* | *Podpora mladých lidí ve venkovských oblastech* | *Prostor a účast pro všechny*

INFORMACE O PŘÍLEŽITOSTECH

Z kulatých stolů se stakeholdery (2024) a především z podnětů Panelu mládeže MŠMT (2024) vyplynulo, že mladí lidé si často neuvědomují své možnosti a neznají příležitosti k participaci, nejsou o nich informováni. Na druhou stranu mladí lidé také konstatují, že příležitostí a nabídek pro jejich zapojení do různých aktivit, zejména co se týká studentů, je příliš mnoho, přičemž aktivním mladým lidem může z této informační přehlcenosti a velkého množství nabídek hrozit přetížení a vyhoření. Situace se může lišit v různých regionech.

Lze konstatovat, že existuje mnoho zajímavých příležitostí/projektů, ale z důvodu neexistence jednotné a univerzální networkingové online platformy se potenciální uchazeči nemusí o těchto příležitostech dozvědět. Pro mladé lidi je složité najít příslušné informace, které jsou roztříštěné, anebo obtížně dohledatelné z důvodu velkého množství zdrojů, k nimž není z různých důvodů přístup.

Z podkladů kvalitativní části analýzy také vyplynulo, že příležitosti a možnosti k participaci jsou nedostatečně propagovány, částečně i z důvodu soutěživosti organizací mezi sebou. Různé skupiny mládeže mají přístup k různým informacím v důsledku dostatečných nebo nedostatečných schopností pracovat v digitálním prostředí. Neziskové organizace spolu ne vždy dostatečně komunikují, protože mají jiný cíl a jiné poslání. Sdílená platforma pro neziskové organizace umožňující sdílení informací a vzájemnou komunikaci se jeví jako vhodné řešení zejména v situaci, kdy chybí specializovaná instituce na shromažďování a poskytování ucelených informací. Výhodou by bylo i zřízení funkce koordinátora, nebo tzv. ambasadora, který by zprostředkovával lepší informovanost a komunikaci mezi organizacemi pracujícími s mládeží. Bylo by vhodné zaměřit se na sdílení informací těchto organizací vůči konkrétním skupinám obyvatel.

Výzvou je také zprostředkovávat informace, a to inkluzivně a srozumitelně, od aktivních mladých lidí pro své vrstevníky, kteří jsou z jiného prostředí a nejsou aktivní ve vyhledávání různých existujících příležitostí pro mladé lidi.

Jako příklad dobré praxe, tzv. peer to peer spolupráce, může sloužit nová iniciativa mladých delegátů do Strukturovaného dialogu EU s mládeží, která se jmenuje „EU a Ty“. Hlavním cílem této iniciativy je šířit do škol povědomí o EU a příležitostech pro mladé lidi. Delegáti navštěvují různé typy škol (gymnázia, střední odborné školy, odborná učiliště) a tomu přizpůsobují i množství prezentovaných informací o EU, přičemž základem je vždy prezentace příležitostí.

Vhodný způsob a nástroje komunikace s mladými lidmi mají velký vliv na informovanost mladých lidí o příležitostech k participaci. Špatná komunikace o příležitostech může hrát velkou roli v participaci mladých lidí. Je třeba, aby příležitosti pro mladé lidi byly dostatečně propagovány prostřednictvím funkčních propagačních strategií.

Chybí také informovanost napříč sektorem mládeže, to znamená mezi úřady, organizacemi pracujícími s mládeží a dalšími institucemi. Je třeba v tomto ohledu více sdílet příklady dobré praxe.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 2

ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI K PARTICIPACI

To, do jaké míry mladí lidé participují, závisí i na prostředí, ve kterém vyrůstají, a které je jim vzorem. Konkrétně u mladých lidí může socio-ekonomická situace, nedostatek financí, socio-kulturní, či jazykové a komunikační zázemí hrát podstatnou roli v jejich zapojování. Důležitým faktorem je i rodinné zázemí a to, jak v rodině funguje rozhodování. Pokud je příliš autoritativní, mladí lidé se nemají kde naučit, že participace na rozhodování je běžná.

Velký vliv na míru participace má i regionální či geografický aspekt. Pokud mladý člověk vyrůstá ve strukturálně postiženém regionu nebo odlehlé či vyloučené lokalitě, kde obecně mezi občany není zájem o participaci, neboť na ni nezbývá čas kvůli různým překážkám v každodenním životě. Mladí lidé mohou čelit snížené motivaci vymanit se z těchto vzorů. V některých regionech nemusí mít participace dlouhou tradici a je opomíjena.

Další výzvou v oblasti participace se jeví nedostatečné příležitosti mladých lidí z venkovského prostředí, ve kterém mladí lidé mají pocit, že všechny příležitosti pro smysluplnou participaci se dějí ve velkých městech a zejména v Praze. Pokud nejsou mladí lidé ve venkovském prostředí nadstandardně aktivní, nedostává se jim hlasu.

Ne všichni mladí lidé mají také stejný přístup k digitálním technologiím (přístup k vysokorychlostnímu internetu, informacím, technice, AI) a ne stejné dovednosti je využívat. Svou roli tak může hrát i tzv. „digital gap“.

Je potřeba zlepšit inkluzivní přístup k participačním příležitostem a pracovat s diverzitou cílových skupin mladých lidí, odstraňovat možné bariéry, které brání většímu zapojování mladých lidí s různým znevýhodněním a dále odstraňovat věkovou diskriminaci u nabízených příležitostí/aktivit.

Dále je důležité, aby subjekty, které vytvářejí příležitosti k participaci, kladly důraz na inkluzi a dobře zmapovaly cílové skupiny mládeže v celé její šíři. Pokud k tomu nedojde, příležitosti k participaci jsou neadekvátní.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MD, MF, MK, MMR, MO, MPO, MPSV, MSp, MŠMT, MV, MZD, MZe, MZV, MŽP, ÚV, kraje, obce

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 1 a 2

MOTIVACE MLADÝCH LIDÍ K PARTICIPACI

Při vytváření příležitostí pro participaci mládeže je třeba mladé lidi motivovat, aby se zapojili, nelze spoléhat pouze na jejich aktivní zájem. Mladí lidé často nemají zájem o participační aktivity ve formálním prostředí školy, kde vnímají své nerovné postavení. Postrádají smysl participace.

Ztráta motivace mladých lidí může vyplývat ze strachu z neúspěchu či z pocitu, že jejich zapojení nemá dopad. Absence možnosti ovlivňovat záležitosti mající vliv na osobní a sociální život, ale i na život v místních komunitách a v celé společnosti může mít vliv i na budování zodpovědnosti mladých lidí.

Mezi důvody slabé motivace k participaci patří např. apatie, skepse a obavy z časové, expertní, a finanční náročnosti vycházející z aktivní participace. Mladí lidé mají nedostatek vzorů, proto je potřeba přenášet jim zpětnou vazbu od aktivních a úspěšných mladých lidí o tom, co jim participace přinesla, s čím pozitivním/negativním se setkali.

Motivace mladých lidí v těžkých životních situacích k participaci je nižší. Mohou existovat různé bariéry u různých skupin, např. u uprchlíků to může být jazyková bariéra, a vytvářené služby pak nemusí dobře reagovat na skutečné potřeby lidí z těchto ohrožených skupin.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MD, MF, MK, MMR, MO, MPO, MPSV, MSp, MŠMT, MV, MZD, MZe, MZV, MŽP, ÚV, kraje, obce

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 2

MEZIGENERAČNÍ ROZMĚR

Ve společnosti stále přetrvávají mezigenerační předsudky a přesvědčení, že dospělí vědí lépe, jaké potřeby mají mladí lidé a co je pro ně dobré. Mezi generací dospělých často chybí přístup pomáhat mladým lidem a být jejich mentory. Ještě více žádoucí by však z pohledu mladých lidí bylo rovnocenné partnerství všech účastníků v participačních procesech. To však často chybí nebo není z pohledu mladých lidí smysluplné a mladí lidé mají zároveň pocit, že o jejich názor nikdo nestojí. Roste proto jejich frustrace a vytrácí se motivace k participaci.

Stejná situace existuje i v rámci věkově nehomogenní skupiny mládeže. Různé věkové skupiny mladých lidí mají rozdílné priority, potřeby a problémy, a mohou proto stejnou věc vnímat rozdílně. Mají pak pocit, že si vzájemně nerozumí, mezi skupinami mladých lidí panuje nedůvěra a obavy, chybí respekt k názorům a potřebám jiných mladých lidí. Důvodem může být i skutečnost, že každá věková skupina žije ve své vlastní bublině a nechce naslouchat problémům a potřebám jiných, protože mladí lidé z různých věkových skupin se obávají, že by pak na jejich vlastní skupinu mohlo být zapomenuto. Podobně je tomu i s různými sociálními skupinami.

Starší generace sdílí jiné nejistoty. Neví, co od mladých lidí očekávat, bojí se změny a ztráty svých jistot a zaběhlých pořádků. Nicméně pro všechny generace je obtížné vyrovnávat se se změnami.

Obecně chybí příležitosti k mezigeneračnímu setkávání a dialogu, věkové skupiny se nepotkávají, protože příležitosti pro vzájemná smysluplná setkávání nejsou vytvářeny. Svou roli hrají i rozdílné komunikační nástroje mezi generacemi, z nichž nové moderní, které jsou využívané převážně mladými lidmi, se velmi rychle vyvíjejí, zejména různé sociální sítě a chytré mobilní telefony. Generace jsou více uzavřené, méně mezi sebou komunikují. Mezigenerační dialog není prioritou, stejně jako znalost potřeb mladých lidí v kontextu mezigenerační spravedlnosti.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, kraje, obce

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 1 a 3

VOLEBNÍ ÚČAST MLADÝCH LIDÍ

Obecně je účast mladých lidí ve volbách v ČR nižší než u zbylé populace a vzhledem k budoucímu demografickému vývoji dle ČSÚ[5], se dá očekávat snižování podílu mladých voličů. V posledních letech

[5] Kolik nás bude a v jakém věku? [online]. Statistika&My, Český statistický úřad, 2024. Dostupné z: Článek [cit. 2024].

lze však v ČR zaznamenat nárůst volební účasti a ochoty mladých lidí volit. Ochota volit je však vyšší pouze u skupiny mladých lidí s vyšší životní úrovní, vyšším vzděláním a žijících ve velkých městech.

Jako hlavní důvody, proč mladí lidé nechodí volit, jsou často uváděny nezájem o politiku, nerozhodnost, koho volit, nebo nedůvěra v politiky. Na prezenčním setkání Panelu mládeže MŠMT v květnu 2024 zmínili mladí lidé následující výzvy v oblasti účasti ve volbách – neznalost procesů veřejné správy a nízké povědomí o praktických dopadech politických rozhodnutí, nezájem o tyto procesy, pocit nedůležitosti a ztráta motivace. Také bylo poukázáno na důležitost vzájemné informovanosti (peer to peer), tj. lépe informovat o důležitosti cílů a procesů občanské a politické participace.

Při vyhodnocování naplňování Strategického rámce České republiky 2030 byla zjišťována i perspektiva mládeže v různých oblastech udržitelného rozvoje**.** Obecně mladí lidé poukazovali na problematické fungování veřejných služeb a přístup k volbám. Dále zmiňovali i zájem o lepší porozumění fungování státní správy včetně online veřejných služeb, zajímali se také o volební možnosti.

Podle průzkumu „Hodnoty mladých" podpořeného z programu Erasmus+, který v roce 2020 realizovala Česká rada dětí a mládeže (ČRDM) a Rada mládeže Slovenska (RmS)[6], jsou mladí lidé velmi silně nespokojeni s tím, jak jsou politické strany a politici (ne)schopni řešit problémy, které mladí lidé považují za důležité.

S tématem zvýšení volební účasti mladých lidí souvisí důvěra ve veřejné instituce. Napříč demokratickými státy došlo k poklesu důvěry občanů ve vlády a veřejné instituce. Členské státy OECD uznaly, že jedním z výrazných faktorů, který ovlivňuje důvěru ve veřejné instituce, je míra participace a zapojení občanů. To má dopad i na celkovou odolnost demokratických systémů, kterou je třeba posílit.[7]

Z důvodu procentuálně menšího zastoupení mladých lidí ve společnosti mají někdy mladí lidé pocit, že volby nemohou nikdy dopadnout dle jejich preferencí. Takových skupin je ale ve společnosti více a je třeba, aby mladí lidé nejen chodili k volbám, ale byli celkově aktivními občany a využívali i další možnosti participace na věcech veřejných, včetně posílení svých zástupců ve volených orgánech.

V současnosti se rozevírají nůžky v postojích mladých žen a mladých mužů. Podle výzkumu Ipsos z roku 2025, realizovaného ve 30 zemích, se mladé ženy častěji označují za feministky, zatímco muži z generace Z častěji souhlasí s tím, že snahy o genderovou rovnost zašly příliš daleko a diskriminují muže. V USA se mladé ženy častěji považují za liberální či velmi liberální, zatímco mladí muži stále častěji tvrdí, že existuje diskriminace vůči mužům. Ve spolkových volbách v Německu v roce 2025 zvítězila u mladých žen krajně levicová Linke (35 %), zatímco u mladých mužů krajně pravicová Alternativa pro Německo (27 %). V českém prostředí dochází na online platformách k radikalizaci mladých lidí prostřednictvím aktualizovaných konceptů neonacistických myšlenek a zároveň se objevují informace o projevech radikalizace či sympatiích k pravicovému extremismu na českých školách.[8]

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MV, MŠMT, MO

---

[6] Hodnoty mladých. [online]. Rada mládeže Slovenska, 2021. Dostupné z: Výzkum [cit. 2024].

[7] Trust in Government. [online]. OECD, 2023. Dostupné z: Publication [cit. 2024].

[8] *Projevy extremismu a předsudečné nenávisti Souhrnná situační zpráva 2. pololetí roku 2024*. Online. Ministerstvo vnitra, 2024. Dostupné z: https://mv.gov.cz/clanek/zprava-o-extremismu-za-2-pololeti-2024-antisystemove-hnuti-slabne-silu-ziskava-online-radikalizace.aspx. [cit. 2025-04-17].
Progress and Polarisation: Global Attitudes Toward Gender Equality in 2025. Online. IPSOS. Dostupné z: https://www.ipsos.com/en/international-womens-day-2025. [cit. 2025-04-17].
Brookings Institution. Online. 2024. Dostupné z: https://www.brookings.edu/articles/the-growing-gender-gap-among-young-people/. [cit. 2025-04-17].
ARD Tagesschau. Online. 2025. Dostupné z: https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2025-02-23-BT-DE/charts/umfrage-afd/chart_1862361.shtml. [cit. 2025-04-17].

ZASTOUPENÍ MLADÝCH KANDIDÁTŮ A DECISION MAKERŮ VE VEŘEJNÝCH POLITIKÁCH

Zastoupení mladých lidí v politice a veřejných institucích je zásadní pro zajištění toho, aby rozhodnutí veřejné správy a politiků zohledňovala různé perspektivy, těžila z různých zkušeností a aby nastavená opatření byla udržitelná a reagovala na zájmy, potřeby a specifika všech občanů. Aktivní zapojení mladých lidí může také inspirovat ostatní věkové skupiny a přinést nečekaná řešení.

Nedostatečné zastoupení mladých lidí v rozhodovacích procesech může způsobit mezigenerační nerovnost, kdy jsou potřeby mladých lidí nedostatečně reflektovány nebo některá témata nejsou z jejich pohledu dostatečně řešena. Příkladem situace, kdy vyvstaly otázky ohledně mezigenerační rovnosti navržených opatření, může být pandemie COVID-19.[9] Příkladem nedostatečně řešené situace z pohledu mladých lidí pak může být klimatická změna.[10]

Stát by měl podporovat přímé zastoupení mládeže ve veřejných institucích například tím, že bude mladé lidi vzdělávat v oblasti demokratického fungování státu a podporovat je v aktivním občanství právě prostřednictvím různých forem participace, což může být předstupeň jejich zájmu o politiku a následné zastoupení v politických stranách.

Co se týče zastoupení mladých lidí v Poslanecké sněmovně, průměrný věk poslanců stále roste a aktuálně je průměrný věk 50 let. Zastoupení mladých poslanců je v řádu jednotek, a tudíž nedostatečné.

Co se týče mladých kandidátů do posledních voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2021, jejich počet je výrazně nižší než lidí v produktivním věku (tento trend je však pozorován i dlouhodobě). Počty kandidátů jsou srovnatelné s věkovou skupinou 70 a více let. Mladí lidé ve věku 21-29 let tvořili necelých 6 % kandidátů, přičemž u mladých žen je zastoupení ještě nižší (95 kandidátek ve věku do 29 let a 212 kandidátů).[11] To může mít mnoho různých důvodů, například to, že mladí lidé chtějí nejprve získat zkušenosti a odbornost v nějakém konkrétním oboru. Nicméně existují i různé externí bariéry, dle OECD se nejčastěji jedná o omezené příležitosti uvnitř politických stran, tradiční stereotypy, které mladé lidi zobrazují jako nezkušené, či věkové omezení pro kandidaturu.[8]

Situace je obdobná i u zástupců v obecních zastupitelstvech. Průměrný věk zastupitelů obcí a městských obvodů stále narůstá a aktuálně je 47,6 let.[12]

Nejinak je tomu na úrovni komunálních voleb. Kandidátů do komunálních voleb v roce 2022 ve věku do 29 let bylo 7,73 %, přičemž mladých kandidátek do 29 let bylo o polovinu méně (5 007) než mladých kandidátů (10 097).[13]

Bylo by tedy žádoucí, aby do volených politických pozic kandidovalo více mladých lidí. Vyšší počet mladých kandidátů by mohl mít pozitivní vliv i na volební účast mladých lidí. V kontextu stárnoucí populace bude z hlediska hájení zájmů mladé generace prostřednictvím jejich aktivního vstupu do politiky důležité, aby mladí lidé byli schopní sebereflexe, vnímali potřeby mladých lidí na pozadí mezigenerační solidarity a mezigenerační spravedlnosti a v pozici mladých delegátů kandidujících ve

[9] Governance for Youth, Trust and Intergenerational Justice: Fit for All Generations? [online] OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, Paris, 2020. Dostupné z: Publication [cit. 2024].

[10] 2. zpráva o kvalitě života a její udržitelnosti – Vyhodnocení naplňování Strategického rámce Česká republika 2030. [online]. Strategický rámec Česká republika 2030, 2024. Dostupné z: Zpráva [cit. 2024].

[11] Registr kandidátů. [online]. Český statistický úřad, 2021. Dostupné z: Registr [cit. 2024].

[12] Analýza komunálních voleb. [online]. Ministerstvo vnitra ČR, 2024. Dostupné z: Analýza [cit. 2024].

[13] Tamtéž

volbách byli schopni navrhovat a prosazovat mezigeneračně spravedlivá řešení, která by zvýšila jejich šance na zvolení.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MV, MŠMT, MO

3. Rozvoj plného potenciálu mladých lidí

Základním předpokladem pro plný rozvoj potenciálu mladého člověka, který by vycházel z jeho potřeb a posiloval jeho schopnosti úspěšně se zapojit a pozitivně přispět k udržitelnému rozvoji společnosti i ekonomiky státu, je rovný přístup ke **kvalitnímu vzdělávání**.

Mladý člověk by si měl osvojit návyk vzdělávat se v průběhu celého svého života. Tak bude připraven pro různé pracovní příležitosti a získá flexibilní přístup k měnící se dynamice trhu práce a zároveň schopnost fungovat v rozmanitých společenských strukturách a skupinách. Mluví se však spíše o celoživotním učení, nikoliv vzdělávání, aby se tím zdůraznil význam i takových učebních aktivit každého jedince, které nemají organizovaný ráz, tzn. samostatného učení např. při práci, při pobytu v přírodě, na kulturních akcích apod.

Průnik s cíli Strategie EU pro mládež

NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Koncept celoživotní učení vychází z toho, že každý člověk bude schopen řídit své učení a po celý svůj život bude aktivně vyhledávat různé učební příležitosti. Celoživotní učení v sobě zahrnuje tři navzájem propojené složky, kterými jsou **formální vzdělávání, neformální vzdělávání a informální učení.**

Formální vzdělávání se odehrává zejména na školách a vede k dosažení určitého stupně vzdělání doloženého certifikátem, např. vysvědčením, diplomem. Oblastí formálního vzdělávání se v celé jeho šíři zabývá Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ (dále jen „Strategie 2030+“) a její implementační dokumenty. Pro léta 2023-2027 je takovým implementačním dokumentem Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR (dále jen „Dlouhodobý záměr“). Strategie 2030+ a Dlouhodobý záměr zahrnuje v omezeném rozsahu i témata jako neformální vzdělávání, dobrovolnictví, volnočasové aktivity a další (kapitola 1.8. Strategie 2030+: Neformální vzdělávání a celoživotní učení, karta H Dlouhodobého záměru: Vzdělávání v celoživotní perspektivě).

Koncepce pro mládež 2025 tato témata mnohem více rozvíjí a zasazuje do kontextu celého strategického směřování v oblasti mládeže a aktuálních výzev, které před mladými lidmi v současnosti stojí.

Neformální vzdělávání je širší a modernější koncept než mimoškolní výchova. Zahrnuje všechny aktivity mimo formální vzdělávání, které jsou zaměřeny na získávání znalostí, dovedností a kompetencí**.** Na rozdíl od formálního vzdělávání nevede k ucelenému školskému vzdělání. Jedná se o organizované výchovně vzdělávací aktivity, které zájemcům nabízí záměrný rozvoj životních zkušeností, dovedností a postojů, založené na uceleném systému hodnot. Tyto aktivity bývají zpravidla dobrovolné. Podmínkou pro realizaci neformálního vzdělávání je účast odborného lektora, učitele, trenéra či proškoleného vedoucího či instruktora.

Informální učení je proces spontánního získávání znalostí, dovedností a schopností z každodenních zkušeností a činností v práci, v rodině a ve volném čase.

Neformální vzdělávání můžeme vnímat jako organizovaný proces se vzdělávacími cíli, který se vyznačuje těmito charakteristikami:

- dobrovolnost a partnerství mezi vedoucím a účastníky tohoto procesu;
- vlastní motivace a aktivní účast toho, kdo se účastní;
- celostní přístup k rozvoji osobnosti a aktivní občanství;
- důraz na rovné příležitosti; je přístupné všem, bez ohledu na sociální postavení ve společnosti, na absolvovanou praxi či dosažený stupeň formálního vzdělání;
- důraz na moderní a nové metody výchovy a vzdělávání, flexibilita;
- orientace na praxi;
- právo na chyby a učení se z nich.

Mezi subjekty neformálního vzdělávání v oblasti dětí a mládeže patří dětské a mládežnické dobrovolnické organizace (např. Junák – český skaut, YMCA, Hnutí Brontosaurus), střediska environmentální výchovy (ekocentra), paměťové instituce (knihovny, muzea), galerie, sportovní a kulturní spolky, science centra, asociace a kluby, střešní organizace atd. Tyto organizace přispívají k zajištění plnohodnotného využití volného času včetně prevence rizikového chování mládeže. Výrazně aktivizují mladé lidi a nabízí jim podnětné a inovativní vzdělávací prostředí. Probíhá zde komplexní environmentálního vzdělávání, vzdělávání v technických, přírodovědných a společenskovědních oborech. Mnozí aktéři v neformálním vzdělávání podporují rozvoj nadání a talentu; napříč neformálním a zájmovým vzděláváním jsou organizovány nejrůznější soutěže.

Specifické postavení má **zájmové vzdělávání,** které se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech. Činnost těchto zařízení je na rozdíl od ostatních forem neformálního vzdělávání upravena zákonem, konkrétně § 111 Školského zákona a dále Vyhláškou č. 74./2005 SB. o zájmovém vzdělávání, avšak tato zařízení jsou poskytovanými službami blízká principům neformálního vzděláváni. Zájmové vzdělávání je tedy současně řazeno do formálního školského systému a zároveň svými metodami poskytuje i neformální vzdělávání. Činnost **Středisek volného času (SVČ)** je na rozdíl od jiných typů školských zařízení zaměřena nejenom na děti a mládež, ale také na dospělé (seniory, pedagogické pracovníky, zákonné zástupce nezletilých a další). Proto mají SVČ velký potenciál v oblasti rozvíjení mezigeneračního dialogu.

V rámci fokusních skupin ke tvorbě Koncepce bylo upozorňováno na to, že i **domovy mládeže** zřizované dle vyhlášky č. 108/2005, Vyhláška o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních, by měly vést žáky a studenty k plnohodnotnému využívání volného času formou zájmových činností a jsou často opomíjenými aktéry v oblasti práce s dětmi a mládeží.

Dle názorů stakeholderů v oblasti práce s dětmi a mládeží (duben 2024) může neformální vzdělávání právě pro výše uvedené charakteristiky pomoci řešit mnohé problémy mladých lidí v současné společnosti za předpokladu, že dojde ke zlepšení v následujících oblastech:

- systémová podpora neformálního vzdělávání a organizací, které neformální vzdělávání poskytují;
- lepší komunikace mezi jednotlivými aktéry v neformálním vzdělávání;
- lepší/efektivnější sdílení informací a příkladů dobré praxe;
- vytváření příležitostí ke sdílení a propojování služeb a informačních webů;
- poskytování příležitostí k otevřené mezigenerační komunikaci a komunikaci mladých lidí mezi sebou;

- financování zájmového vzdělávání;
- vytváření bezpečného prostředí pro neorganizované děti a mladé lidi, podpora vzniku infrastruktury pro tento typ aktivit;
- cílená práce s mládeží s individuálními potřebami včetně nadaných;
- přenos kompetencí k rozhodování a k přijetí zodpovědnosti na mladé lidi.

Účastníci kulatých stolů se dále shodli, že k tomu, aby mohl být zefektivněn systém financování neformálního vzdělávání včetně zájmového, **chybí ucelená data o subjektech neformálního vzdělávání, o možnostech jejich financování** a také **data o nabídce volnočasových aktivit** v České republice. To, že v současné době chybí relevantní data, je způsobeno především velkou pestrostí poskytovatelů neformálního vzdělávání a jejich různými právními formami (nestátní neziskové organizace, SVČ jako školská zařízení pro zájmové vzdělávání, ekocentra a science centra, knihovny, muzea a galerie, asociace a kluby atd.), stejně jako širokým věkovým rozptylem účastníků tohoto vzdělávání.

Pro efektivní dopad obou forem vzdělávání na rozvoj mladého člověka má zásadní význam **propojování formálního a neformálního vzdělávání** (dále jen „propojování FNV“). Propojování FNV přináší nové možnosti, metody, techniky, formy a programové oblasti při práci s žáky ve škole, které vedou k osvojování učiva v praxi, k rozvoji kompetencí žáků a k proměně celého klimatu třídy, případně celé školy. Nabízí vzdělávací programy vytvořené propojením vzdělávacího obsahu a metod neformálního vzdělávání. Z kulatých stolů se stakeholdery v oblasti práce s dětmi a mládeží (duben 2024) vyplynulo, že potenciál propojování FNV není dostatečně využíván a je třeba jej dále rozpracovávat. U obou forem vzdělávání musí být prostor pro spolupráci a sdílení, čemuž často brání velká systémovost ve vzdělávání a mnohdy také nepřekročitelné rozdělení a vymezení rolí. Je třeba dosáhnout toho, aby propojování FNV nefungovalo pouze ve vybraných organizacích a školách jako příklad dobré praxe, ale stalo se samozřejmostí pro většinu subjektů obou typů vzdělávání v celé České republice, napříč regiony.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, kraje, obce

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 3

KOMPETENCE

Prostřednictvím formálního, neformálního a informálního učení jsou od raného dětství přes období dospívání a celý život v dospělém věku rozvíjeny klíčové kompetence každého jedince, tj. znalosti, dovednosti, postoje nebo hodnoty, a především pak schopnost tento soubor dovedností uplatňovat při řešení různých situací. V roce 2018 bylo vydáno **doporučení Rady Evropské unie o klíčových kompetencích pro celoživotní učení**. Mezi tyto klíčové kompetence jsou zařazeny gramotnost, mnohojazyčnost, matematické dovednosti a dovednosti v oblasti přírodních věd a inženýrství, digitální kompetence a kompetence v oblasti technologií, personální dovednosti a schopnost nabýt nové kompetence, aktivní občanství, podnikavost, kulturní povědomí a vyjadřování.

Z hlediska posilování digitálních kompetencí by bylo vhodné zaměřit se na bezpečnost a ochranu osobních údajů, tvorbu digitálního obsahu a digitální kreativitu a využití digitálních technologií pro spolupráci a komunikaci.

Panel mládeže MŠMT a stakeholdeři v oblasti práce s mládeží (duben 2024) identifikovali několik klíčových kompetencí, které jsou v současné době zásadní pro to, aby mladí lidé obstáli v dospělém životě. V první řadě jsou to **kritické myšlení a mediální gramotnost**. V dnešním světě přesyceném nejen informacemi, ale i dezinformacemi a misinformacemi, je třeba využít nejrůznější formy a způsoby práce s mládeží k rozvoji těchto kompetencí. Další zásadní kompetencí pro mladé lidi v dnešním rychle se

měnícím světě je **schopnost reagovat na změny**. Ukazuje se, že dnešní doba přináší mnoho nových situací, jako např. pandemie, technologické změny, klimatické změny apod. Je třeba, aby se mladí lidé učili na tyto změny reagovat a byli schopni se jim přizpůsobit. Navíc s tím, jak dospívají, tak se stávají součástí různých komunit, které se v průběhu jejich života mění, a dochází tak ke střídání různých prostředí. Z kulatých stolů se stakeholdery v květnu 2024 vyplynulo, že pro mnohé mladé lidi je tento proces komplikovaný a změna prostředí v nich vyvolává strach. Důvodem může být i to, že každá věková skupina žije ve svém vlastním světě (bublině) a nechce naslouchat problémům a potřebám jiných.

To, že **komunikace** je velký problém dnešní mládeže, vnímá i Panel mládeže MŠMT, jak vyplynulo na jednání v květnu 2024. Mládež se posouvá hodně do digitálního světa, což mj. způsobuje i propast v mezigeneračním dialogu; mladí lidé si často nerozumí se svými rodiči, chybí jim ale také živá „face-to-face" komunikace mezi sebou navzájem. Bariéry v **mezigenerační komunikaci** existují jak ze strany mladých lidí, tak ze strany starších generací; každá skupina řeší jiné problémy a má rozdílné potřeby. Mladí lidé by měli být schopni asertivně, ale zároveň na principu mezigenerační solidarity prosazovat svoje názory a zájmy.

Mladí lidé prostřednictvím Panelu mládeže MŠMT vyjádřili potřebu lepší a dostupnější informovanosti o příležitostech a odstraňování bariér v komunikaci, které mohou vést k diskriminaci. Takovými bariérami jsou např. sociální prostředí, regionální rozdíly (venkov, malé město vs. velké město, Praha), fyzický nebo psychický hendikep, finanční náročnost (náklady na cestovné a stravné), cizí národnost, resp. odlišné jazykové či kulturní prostředí. Zároveň se Panel mládeže MŠMT v květnu 2024 shodnul na tom, že ve společnosti existuje často/leckdy skepse a nedůvěra vůči mladým lidem, kteří nejsou bráni jako rovnoprávná skupina. To s sebou přináší nedostatek příležitostí, následně ztrátu motivace a nedostatek zodpovědnosti u mladých lidí.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, kraje, obce

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 2 a 3

PODNIKAVOST

Podnikavost je nejen jedním z atributů nutných pro budoucí ekonomickou konkurenceschopnost České republiky, ale také klíčovou kompetencí pro mladé lidi, aby uspěli na měnícím se trhu práce, například z důvodu rozvoje nových technologií.

Podnikavostí se přitom nemyslí jen umění podnikat, i když podpora podnikavosti může vést i k informování mladých lidí o tom, že při vstupu na trh práce není jedinou možností stát se zaměstnancem. Obecně se jedná o soubor důležitých kompetencí, jako je kreativita, chuť měnit věci okolo sebe, vidět v problémech příležitosti, aktivně přistupovat k realizaci svých nápadů a hledat možnosti a zdroje pro tuto realizaci. Evropská komise doporučuje podporovat podnikavost ve všech typech vzdělávání.[14] Existuje zároveň mnoho programů pro střední i základní školy pro podporu podnikavosti. Na projektech výchovy k podnikavosti se školami spolupracují i další organizace (např. organizace Lipka zavedla v Jihomoravském kraji certifikaci Podnikavá škola, což je podpůrný nástroj, který školám ukazuje konkrétní cesty, jak podnikavost převést do své každodenní praxe. Tento nástroj se nyní snaží Asociace podnikavé Česko, ve spolupráci s dalšími partnery, přenést do dalších krajů ČR.

V oblasti rozvoje a podpory podnikavosti v ČR chybí aktuální, dlouhodobá a mezinárodně srovnatelná data. ČR se jako jediná ze zemí střední Evropy nezapojuje do výzkumu Global Entrepreneurship Monitor

[14] Entrepreneurship education [online]. Evropská komise, 2024. Dostupné z: Publication [cit. 2024].

(GEM)[15]. Ten dokáže jednak změřit úroveň rozvoje klíčové kompetence v populaci, ale zároveň umí popsat trendy v aspiracích a motivacích k tomu, aby se (mladí) lidé pouštěli do podnikavých aktivit. Stejně tak umí GEM dobře nasvítit efektivitu vzdělávacích systémů směrem k rozvoji této klíčové kompetence.

V říjnu 2024 vláda ČR schválila novou Hospodářskou strategii České republiky, mezi jejíchž 10+1 priorit bylo zařazeno **moderní a kvalitní vzdělání podporující podnikavost** s vizí, aby školy na všech úrovních připravovaly studenty na budoucnost – podporovaly podnikavost, kreativitu a odolnost a vytrvalost, aby byla vychována generace, která uspěje v rychle se měnící ekonomice.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, MPO, MPSV, kraje, obce

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 2 a 3

UZNÁVÁNÍ NEFORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Pro rozvoj klíčových kompetencí v neformálním a zájmovém vzdělávání a rozvoj uznávání neformálního vzdělávání dětí a mládeže sehrály významnou roli projekty realizované MŠMT a Národním institutem dětí a mládeže v letech 2009–2015 Klíče pro život a K2 – Kvalita a konkurenceschopnost v neformálním vzdělávání.

V návaznosti na výstupy z těchto projektů MŠMT od roku 2016 vydává nestátním neziskovým organizacím (dále jen „NNO“), které naplňují přesně stanovená kvalitativní i kvantitativní kritéria v oblasti práce s dětmi a mládeží, osvědčení **tzv. organizace uznané pro práci s dětmi a mládeží**. Mezi tato kritéria patří např. nadregionální působnost (min. v 7 krajích), existence strategického plánu, fungující vnitřní procesy řízení v organizaci, interní vzdělávací systém, podpora dobrovolnictví a zapojení dlouhodobých dobrovolníků do práce organizace. Na léta 2024–2026 získalo toto osvědčení 18 organizací. Ministerstvo životního prostředí zase iniciovalo a garantuje systém certifikace poskytovatelů environmentální výchovy. Tento systém vytvořila a provozuje od roku 2015 síť středisek ekologické výchovy Pavučina a v současné době má tento certifikát 28 organizací.

Uznávání neformálního vzdělávání můžeme obecně chápat jako proces, v němž dochází k vnějšímu zhodnocení znalostí, schopností a dovedností získaných mimo formální vzdělávací systém. V rámci projektu Klíče pro život bylo v oblasti práce s dětmi a mládeží identifikováno trojí uznávání:

1) uznávání společenské prospěšnosti a přidané hodnoty této, většinou dobrovolné, činnosti s dětmi a mládeží;
2) uznání kompetencí získaných neformálním vzděláváním ze strany zaměstnavatelů;
3) formální uznání kompetencí získaných neformálním vzděláváním v souladu se zákonem č.179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání.

Nelze opomenout ještě i čtvrtou úroveň, která se prolíná se všemi výše popsanými, a tou je uznání vlastních kompetencí každým samotným jedincem a schopnost jejich uvědomění si, následné prezentace a také schopnost založit na nich další osobnostní rozvoj a směr celoživotního učení.

Podle Doporučení Rady EU ze dne 20. prosince 2012 o uznávání neformálního a informálního učení můžeme uznávání neformálního vzdělávání chápat jako proces, v němž dochází k vnějšímu (školy/zaměstnavatel) i vnitřnímu (individuálnímu) uvědomění a zhodnocení/využití kompetencí a jejich součástí (znalostí, schopností, dovedností, postojů a hodnot) získaných mimo formální

[15] *GEM Global Enterpreneurship Monitor*. Online. 2025. Dostupné z: https://www.gemconsortium.org. [cit. 2025-02-07].

vzdělávací systém. Uznávání je proces, v jehož rámci pověřený subjekt na základě srovnávání s příslušným standardem potvrzuje, že jedinec dosáhl výsledků učení, který sestává z těchto čtyř různých fází: zjištění, zaznamenání, posouzení, osvědčení.

Důležitým krokem v této oblasti bylo vytvoření profesních kvalifikací v oblasti neformálního a zájmového vzdělávání dětí a mládeže v letech 2014–2015 a jejich začlenění do Národní soustavy kvalifikací dle zákona č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů. Jedná se např. o kvalifikaci Hlavní vedoucí zotavovací akce dětí a mládeže nebo vedoucí volnočasových aktivit dětí a mládeže. V rámci kulatých stolů se stakeholdery v oblasti práce s dětmi a mládeží v květnu 2024 zaznělo, že přetrvává problém s uznáváním kompetencí a zkušeností získaných v rámci neformálního vzdělávání na trhu práce.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, MPO, kraje, obce

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 1 a 3

DOBROVOLNICTVÍ

Mezi další významné klíčové kompetence patří solidarita. A to nejenom solidarita mezigenerační, ale i mezinárodní solidarita; respekt a schopnost porozumět stále více propojenému a globalizovanému světu. V tomto směru je velmi významné dobrovolnictví mladých lidí, které přispívá k budování a posilování empatie a solidarity a kultivování dialogu.

Prostřednictvím dobrovolnických aktivit můžeme mladým lidem nabídnout příležitost poskytovat pomoc potřebným, podílet se na řešení společenských problémů a zasadit se tak o vytvoření inkluzivnější společnosti. Dobrovolnictví zároveň nabízí mladým lidem příležitost získat nové dovednosti a pracovní zkušenosti, které zlepší jejich postavení na trhu práce.

Ukazuje se, že dobrovolnictví má i veliký ekonomický přínos pro celou naši společnost, o čemž svědčí výsledky šetření Českého statistického úřadu ze druhé poloviny roku 2023. Z něj vyplynulo, že se do dobrovolnictví zapojil každý pátý respondent, což představuje přes 1 662 tisíc obyvatel ČR ve věku 15 a více let. Co se týče ekonomické hodnoty dobrovolnictví, tak vychází, že dobrovolníci díky své činnosti přispěli společnosti za rok přes 47 miliard korun. Mezi dobrovolníky převažovalo organizované dobrovolnictví (cca 57 %), kam můžeme zařadit i spolky pracující s dětmi a mládeží ve volném čase. Děti a mládež jsou přitom druhou největší skupinou mezi osobami, na které je dobrovolnická činnost zaměřená. Mimoškolní činnost, vzdělávání a pohybové aktivity měly zároveň významné místo mezi sledovanými dobrovolnickými aktivitami v tomto šetření. V České republice máme dlouhou tradici v oblasti dobrovolnických mládežnických organizací (např. YMCA, skauti, Hnutí Brontosaurus), kdy sami členové těchto organizací působí coby dobrovolní vedoucí, instruktoři, rádci apod.

Legislativně dobrovolnictví, přesněji dobrovolnickou službu, upravuje zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona je dobrovolnická služba realizována v tzv. akreditovaném režimu, což ale nezahrnuje celou pestrou škálu činností v oblasti dobrovolnictví mládeže nebo dobrovolnictví v mládežnických organizacích. V rámci fokusních skupin bylo upozorňováno na to, že ze strany mnohých orgánů a institucí v České republice je dobrovolnictví vnímáno zejména/pouze v souvislosti s dobrovolnickou službou a podpora dobrovolnictví je směřována zejména na organizace s akreditovanými projekty anebo projekty podle zákona o dobrovolnické službě (např. na krajské úrovni). Problematice dobrovolnických aktivit v České republice se komplexně věnuje Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice do roku 2030, kterou přijala vláda ČR dne 8. ledna 2025. Tento dokument zahrnuje systémovou podporu dobrovolnictví napříč českou společností, včetně oblastí dětí a mládeže.

DOPORUČENÍ OD STAKEHOLDERŮ A ZÁSTUPCŮ MLADÝCH LIDÍ Z FOKUSNÍCH SKUPIN

Dle názorů stakeholderů v oblasti práce s dětmi a mládeží (duben 2024) je třeba mladým lidem ukazovat příležitosti k dobrovolnictví a motivovat je. Důležité je také zvyšovat povědomí o dobrovolnictví ve společnosti s cílem vyššího uznání společenské hodnoty a přínosu dobrovolnické práce (respektu k dobrovolníkům). Jako jedna z bariér pro větší zapojování mladých lidí do dobrovolnických aktivit bylo zmíněno neuznávání bezplatných stáží a dobrovolnictví do započitatelné praxe. Klíčové je rozšířit informovanost o možnostech zapojení v oblasti národního i mezinárodního dobrovolnictví mezi mladé lidi zejména v regionech, menších městech a vyloučených lokalitách. Je proto třeba zaměřit se na hledání možností, jak ještě více posílit vzájemnou spolupráci národní autority (MŠMT) a národní agentury (Dům zahraniční spolupráce, DZS) za účelem naplňování těchto cílů. Zároveň je klíčové, aby se do cílené propagace zapojili i lokální aktéři (např. Národní asociace dobrovolnictví, regionální dobrovolnická centra v krajích, krajské rady dětí a mládeže, ředitelé škol, koordinátoři EVVO na školách, kraje a další. Ze strany fokusních skupin také bylo navrhováno, že by kraje měly podporovat nejen akreditované dobrovolnické organizace, ale i ty ostatní.
Gesce: MŠMT, MV, kraje, DZS

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, MV, ÚV, kraje

MOBILITA

Významnou roli v dobrovolnických aktivitách hraje mezinárodní dobrovolnictví a s tím spojená mobilita mládeže a získávání zkušeností v zahraničí. Mobilita, jako další klíčová kompetence je jedním ze základních způsobů, jak mohou mladí lidé posílit svou budoucí zaměstnatelnost, své mezikulturní povědomí, osobní rozvoj, kreativitu a aktivní občanství.

Mobilita mládeže je také spojena s cílem sociálního začleňování, a proto představuje ideální nástroj pro budování kompetencí i u znevýhodněné mládeže. V českém prostředí jsou k mobilitě mládeže primárně využívány programy mobility EU, zejména program Erasmus+ a Evropský sbor solidarity. Dle zkušeností Domu zahraniční spolupráce (DZS, národní agentury pro EU programy v oblasti mládeže) však mladí lidé z nejrůznějších důvodů plně nevyužívají tyto nabízené programy. Jako bariéry pro zapojování mladých lidí do zahraničních projektů byly identifikovány nedostatek financí, nezájem o projektové aktivity, nedostupnost informací o možnosti vyjet do zahraničí, strach z nutnosti prodloužení studia nebo jazyková bariéra z důvodu nedostatečných jazykových kompetencí.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT

4. Efektivní podpora a lepší porozumění klíčovým aspektům wellbeingu mladých lidí

Wellbeing ovlivňuje řada různorodých oblastí od duševního zdraví přes zdravý životní styl, trávení volného času a sociální vazby až po pocit bezpečí a spokojenosti, přičemž existují i další oblasti, které mají na wellbeing dopad, např. ochrana životního prostředí. Šíře tohoto pojmu vychází ze samotného slova wellbeing, jehož definici WHO lze volně přeložit jako „pocit pohody, kdy každý jedinec naplňuje svůj vlastní potenciál, zvládá běžný životní stres, může produktivně a plodně pracovat a je schopen přispívat k prospěchu své komunity."

Je tedy zřejmé, že hledisek majících vliv na wellbeing je mnoho a nemusí být vždy jednoduché dostatečně naplňovat všechny jeho složky. Zejména u mladých lidí, kteří obecně patří ke zranitelným skupinám ve společnosti, je potřeba dbát na podporu a stát by měl usilovat o to, aby mladí lidé byli v celkové a osobní pohodě.

Velké množství aspektů majících vliv na wellbeing zvyšuje riziko jeho narušení. Důležité je zdůraznit, že wellbeing není věcí stálou a neproměnlivou. Naopak, je normálním jevem, že se člověk necítí být v pohodě. Nikdy by se ale nemělo jednat o dlouhodobý stav, který už by mohl mít negativní vliv na život jednotlivce či skupiny.

Přestože spokojenost se životem české mládeže stoupá, jak ukazuje výzkum ČRDM[16], ve kterém dvě třetiny mladých lidí uvedly, že se cítí být spokojeny se svým životem, a mezi lety 2020-2023 došlo k navýšení spokojenosti mladých lidí o 7 %, stále je toto téma z pohledu mladých lidí nedostatečně řešeno. Z výzkumu také vyplynulo, že celková spokojenost se životem je zásadně ovlivněna vnímáním svého zdravotního stavu. Ti, kteří hodnotí svůj zdravotní stav jako špatný, jsou celkově méně spokojeni se životem. Mladí lidé se zkušeností s členstvím v organizaci mládeže jsou se svým životem spokojenější oproti těm, kteří zkušenost s členstvím nemají (76 vs 61 %). Spokojenost se životem je také vyšší mezi držiteli vysokoškolských titulů.

Průnik s cíli Strategie EU pro mládež

Duševní zdraví a pohoda

Udržitelná zelená Evropa

DUŠEVNÍ ZDRAVÍ

Duševní zdraví a pohoda jsou předpokladem pro spokojený a úspěšný život. Dosáhnout větší duševní pohody a ukončit stigmatizaci problémů spojených s duševním zdravím, je i jedním z cílů Evropské strategie pro mládež 2019-2027[17].

Duševní zdraví mladých lidí bylo významně ovlivněno krizí COVID-19, jak uvádí studie OECD z roku 2021[18]. U mladých lidí dramaticky vzrostly příznaky úzkosti a deprese, které zůstávají vyšší než před krizí i nadále. Příčinami mohou být zhoršený přístup ke službám řešícím duševní zdraví a tzv. lock-down a zavírání škol. S adekvátní podporou a včasným zásahem se mohou mladí lidé, kteří zažívají duševní

[16] Spokojenost se životem mezi českou mládeží stoupá [online]. Česká rada dětí a mládeže, 2024. Dostupné z: Článek [cit. 2024].

[17] Strategie EU pro mládež [online]. Evropská unie, 2020. Dostupné z: Strategie [cit. 2024].

[18] Supporting young people's mental health through the COVID-19 crisis [online]. OECD, 2020. Dostupné z: Publication [cit. 2024].

potíže, vypořádat. To však vyžaduje podporu duševního zdraví v rodinách, ve vzdělávacích systémech, na pracovištích a v systémech zdravotní péče.

Alarmující jsou data z výzkumu realizovaného Národním ústavem pro duševní zdraví (NUDZ) v roce 2023[19] informující, že 40 % žáků devátých tříd základních škol vykazuje známky střední až těžké deprese a 30 % z nich známky úzkosti. Také statistiky WHO uvádí, že až 20 % dětí a dospívajících zažije nějakou formu duševního onemocnění.

Žádný průzkum (k prosinci 2024) jasně neukázal, jaké jsou příčiny nárůstu zhoršeného duševního zdraví u mladých lidí. Ze strany různých stakeholderů jsou jako možné příčiny zmiňovány například příliš ochranitelská výchova rodičů, kdy mladí lidé nemají mnoho příležitostí poučit se z různých situací a posílit tak svoji odolnost, nebo naopak nedostatek rodičovské pozornosti a emoční zanedbávání. Další často zvažovanou příčinou je negativní vliv digitálních technologií. Ty mohou ovlivňovat způsob trávení volného času, kdy mladí lidé při využívání digitálních technologií tráví více volného času o samotě, což může mít negativní vliv na duševní pohodu a vyloučení z kolektivu. Dalším negativním vlivem mohou být i sociální sítě, kde je rizikem algoritmizace nabízeného obsahu a způsob, jakým je na sociálních sítích uplatňována. Se sociálními sítěmi je často spojena i kyberšikana. Dle publikací OECD by pak svou roli mohla sehrát i pandemie COVID-19, která měla vliv na způsob trávení volného času. Pokud by měly být řešeny příčiny zhoršeného duševního zdraví u mladých lidí, je nejdříve nutné shromáždit analýzy, či data, která by identifikovala, co konkrétně je příčinou potíží s duševním zdravím, u jaké konkrétní skupiny mladých lidí. Příkladem může být vznikající iniciativa na úrovni Evropské unie (2024), která iniciovala zkoumání souvislostí mezi duševním zdravím mladých lidí a využíváním digitálních technologií a sociálních sítí.

Jedním z trvajících problémů v oblasti duševního zdraví je i stigmatizace a tabuizace. Přestože se o tématu stále více hovoří, i nadále ve společnosti přetrvává atmosféra, kdy se o pocitech a tom, jak se se lidé cítí, nemluví, a problémy s duševním zdravím jsou brány jako slabost. Pro mladé lidi pak může být složité najít oporu v někom, komu by se mohli bez ostychu svěřit se svými problémy a kdo by jim pomohl nalézt efektivní řešení. Mladí lidé jsou také skeptičtí k vyhledání pomoci ze strany rodiny. Situace může být ještě více obtížná pro různé znevýhodněné skupiny mladých lidí.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MZD, NSA, MŠMT

SPECIALIZOVANÁ PÉČE A DUŠEVNÍ GRAMOTNOST

Z kulatých stolů se stakeholdery v dubnu 2024 vyplynulo, že velkou výzvou je nedostupnost specializované péče v oblasti duševního zdraví pro děti a mladé lidi. Svoji roli hraje nízká až žádná vzdělanost společnosti o duševním zdraví a wellbeingu, dále potlačení péče o duši v pedagogických přístupech a neexistence duševní výchovy ve školních osnovách v podobném postavení, jaké ve vzdělávacím procesu mají tělesná, výtvarná či hubení výchova.

Mladí lidé také zpochybňují efektivnost podpory ze strany školy z důvodu jejich nedůvěry vůči pedagogickému pracovníkovi, který by jim mohl pomoci řešit problémy. Jako důvod uvádí, že se jedná o jednoho z učitelů, ke kterým mají žáci a studenti již vybudovaný jiný typ vztahu, a nevěří, že se jedná o odborníka, který by jim mohl pomoci.

Na zlepšení duševního zdraví a posílení wellbeingu by mohlo mít pozitivní vliv naučit se pružně a rychle reagovat na měnící se svět a eliminovat informační přehlcenost v životě mladých lidí, přičemž

[19] Národní monitoring duševního zdraví dětí [online]. Národní ústav duševního zdraví, 2024. Dostupné z: Tisková zpráva [cit. 2024].

nejzranitelnější skupiny mládeže, u nichž je vysoké riziko duševní nepohody, jsou různé skupiny mladých znevýhodněných lidí.[20]

Žádoucím řešením by také mohlo být posílit zapojení tématu prevence duševního zdraví a wellbeingu do školních i mimoškolních aktivit. Prevence a všeobecné povědomí o této problematice ve společnosti, tzv. duševní gramotnost, je velmi důležitá. Duševní gramotnost poskytuje nezbytný základ pro podporu duševního zdraví, prevenci a péči a snižuje stigmatizaci a usnadňuje vyhledání pomoci a včasnou identifikaci psychických problémů.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MZD, MŠMT

KOMUNIKACE A SOCIÁLNÍ VAZBY

S wellbeingem mladých lidí souvisí komunikace a sociální vazby. Sociální vazby a komunikace byly narušeny nejen pandemií COVID-19, ale také rychlým rozvojem technologií. Rychlý rozvoj technologií umocnil rozdíly mezi jednotlivými generacemi. Pro starší generace, včetně rodičů, může být složité pochopit, v jakém světě dnes mladí lidé vyrůstají, zejména jaké mají možnosti, ale i jaké jsou na ně kladeny nároky. Starší generace vyrůstala v odlišném světě a může být pro ni náročné hledat společnou řeč, vstřebávat změny a adaptovat se na měnící se potřeby a zájmy mladých lidí. V jakém prostředí mladý člověk vyrůstá ovlivňuje z velké části jeho příležitosti i přechod do dospělosti a samostatného života. Dostatečná podpora rodiny v jejích různých formách je důležitým předpokladem pro efektivní komunikaci. Ve své jedinečné funkci je rodina prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, k výchově a růstu budoucích generací.

Na problém nepochopení, či nedostatečnou podporu ze strany okolí upozorňovali účastníci kulatých stolů (duben 2024) a členové Panelu mládeže MŠMT (květen 2024), kteří shodně zmiňovali, že nejen ve společnosti, ale i ve svém bližším okolí se mladí lidé často setkávají s nepochopením či nepřijetím jejich pohledu na různá témata, jejich identity a potřeby, a že ve společnosti existuje malá citlivost k odlišnostem různých skupin mladých lidí.

Nejde však jen o mezigenerační problém v rámci celé populace. Také mezi mladými lidmi existují velmi různé pohledy a odlišné názory na svět. Mladí lidé si navzájem nerozumí a neumí spolu efektivně komunikovat. Často bývají zavření ve svých sociálních bublinách, a když z nich vystoupí, mohou se objevit problémy, které v konečném důsledku negativně ovlivní jejich wellbeing. Mladí lidé se bez sociálních vazeb a bez dostatečné komunikace mohou cítit být nedostatečně přijati a mít tak pocit, že nikam nepatří.

Skutečnost, že se mladý člověk necítí být součástí nějaké komunity, může souviset se způsobem, jakým tráví svůj volný čas. Způsob trávení volného času zásadně přispívá k celkovému rozvoji a pomáhá zapojit se do komunitního života a v případě potřeby i získat podporu místní komunity, když základní instituce jako je stát, rodina nebo škola selhávají.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, MPSV, kraje, obce

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 3

[20] Zejména sociálně znevýhodnění, mladí lidé bez rodinného zázemí, národnostní menšiny, venkovská mládež, LGBTQI+ menšina, uprchlíci, mladí lidé se zdravotním postižením, talentovaná mládež.

VOLNÝ ČAS

Wellbeing je skloňován také v souvislosti s prací, tzv. work-life balance. Tedy rovnováha mezi pracovním a osobním životem, kdy mezi aspekty osobního života, které se mohou prolínat s prací, můžeme řadit rodinu, volný čas nebo třeba zdraví. Právě na toto téma upozorňoval Panel mládeže MŠMT (květen 2024), který zdůraznil, že pro mladé lidi je kvalitně strávený volný čas důležitou složkou života.

Volný čas má sloužit k relaxaci a zábavě v rámci sportovních, kulturních, společenských, vzdělávacích a jiných aktivit, k rozvíjení koníčků, ale i k osobnímu rozvoji při cíleném využívání aktivit neformálního vzdělávání. Může mít organizovanou i neorganizovanou podobu.

Vhodný způsob trávení volného času může sloužit jako prevence problémů (např. drogová závislost) a i přispívat k prospěchu společnosti (např. dobrovolnické aktivity). V případě trávení volného času mládeže hraje roli mnoho faktorů. Příležitosti mohou být ovlivněny i prostředím a regionem, ve kterém mladí lidé žijí. Této problematice se věnuje i Strategie rodinné politiky 2024–2030 (gesce MPSV).

V rámci kulatých stolů se stakeholdery (duben 2024) zaznívala potřeba nastavení systémové podpory smysluplného trávení volného času, tedy takové, která má nějaký pozitivní efekt, ať už se jedná o prevenci patologického chování nebo rozvoj kompetencí, a neexistence strategické podpory práce s mládeží. Dosavadní podpora volnočasových aktivit často nezohledňuje skutečnost, že ze systému smysluplného trávení volného času vypadává cílová skupina mládeže ve věku 15+. Situace se navíc zhoršuje po 17. roce věku, pokud mládež nepokračuje ve středoškolském a/nebo vysokoškolském studiu.

Poskytování příležitostí pro trávení volného času závisí velkou měrou na existenci prostor pro volnočasové aktivity a jejich inkluzivní dostupnosti, a to zejména v rámci komunitního setkávání u organizované i neorganizované mládeže. Pokud takové prostory existují, jejich atraktivita závisí na tom, zda jsou, na rozdíl od školního prostředí, vnímané mladými lidmi jako bezpečné z hlediska vzájemné interakce a vzájemného respektu, a zda nejsou organizované striktně danými pravidly. Dostupnost není chápána pouze jako rovný přístup všech k nabízeným aktivitám (problém centrismu a periferie), ale je také určována vyhovujícím nastavením otevíracích a zavíracích hodin volnočasových zařízení a zejména pak pestrou nabídkou neorganizovaného trávení volného času, která bude vycházet ze skutečných potřeb mladých lidí.

Mladí lidé často vyhledávají alternativní nebo zcela nové formy činností. Vyvstává proto potřeba zatraktivnění nabízených volnočasových aktivit, jejichž prostřednictvím by mladí lidé mohli lépe reagovat na negativní trendy v jejich životě, jakými jsou nedostatek sociálních kontaktů, odlišné chápání světa, problematická práce s informacemi a únik do on-line reality.

Důležitým aspektem pro vytváření příležitostí a nabídek smysluplného trávení volného času se také jeví zvyšování motivace mladých lidí zapojovat se do volnočasových aktivit. Míra motivace závisí mimo jiné na věku. V 15-16 letech nastává zlom, mladí lidé ztrácejí zájem o volnočasové aktivity a jejich motivace se obnovuje až u vysokoškoláků. Tento jev může být ještě více zesílen přílišnou závislostí na sociálních sítích a online prostředí. Mládež ve věku 15-20 let se nemůže ukotvit v důsledku informačního chaosu vedoucího k nerozhodnosti, kterou životní cestou se vydat.

Vliv na motivaci aktivně trávit volný čas má i strach ze společenských krizí, jakými byly/jsou pandemie COVID-19, válečné konflikty, ekonomická krize, ekologické katastrofy a jiné. Pasivní přístup k volnočasovým aktivitám také vychází ze strachu zkoušet něco nového a neudělat chybu. Pocit zažití úspěchu a respektu od vrstevníků a v rámci školy je naopak motivující.

Důležitý aspekt je i to, jak se o volném čase a jeho trávení v dnešní době uvažuje. Často mohou nejen mladí lidé cítit tlak na to být neustále aktivní, což na ně klade značné nároky. Přitom mladí lidé by rádi také trávili volný čas neorganizovaně, často ale chybí prostor, kde by se takto neorganizovaně scházeli a trávili volný čas. Obce mají k vytváření například venkovních prostor pro trávení neorganizovaného volného času mládeže rezervovaný postoj. Soustředí se spíše na prostory jako jsou dětská hřiště, či parky, nereflektují potřeby mládeže, která např. nesportuje, nerozlišují mezi potřebami žen a můžu atd. Důvodem je i to, že obce mají negativní zkušenost, kdy takto volně vytvořené prostory jsou často ničeny. Řešení této situace by mohlo čerpat zejména ze zahraničních zkušeností a příkladů dobré praxe.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, MPSV, Národní sportovní agentura (NSA), kraje, obce

Reflektuje STRATEGICKÝ CÍL 3

ZDRAVÝ ŽIVOTNÍ STYL

Dalším aspektem v oblasti wellbeingu mladých lidí je životní styl. Řada výzkumů ukazuje, že zdravý životní styl je pro mladé lidi nejen velmi důležitý z pohledu hodnot[21], ale také zásadně ovlivňuje celkovou spokojenost se životem, a ti, kteří hodnotí svůj zdravotní stav jako špatný, jsou celkově méně spokojení[1].

Sport a fyzické aktivity patři neodmyslitelně ke zdravému životnímu stylu. Dle analýzy ČRDM založené na studii KANTAR Lifestyle 2022[22] se mladí lidé z velké části zajímají o své zdraví a věnují se sportovním aktivitám. Sport může působit jako prevence pro udržení fyzického i psychického zdraví, nicméně nejedná se o jediné řešení. Z analýzy ale také vyplývá, že zhruba třetina mladých lidí má ke sportu celkem lhostejný vztah a celých 12 % se mu zásadně vyhýbá. Dle četnosti se výrazně častěji věnují sportu lidé s vysokoškolským vzděláním oproti mladým lidem se základním vzděláním nebo výučním listem. Dále šetření ukazuje, že mladí lidé se o své zdraví starají, sport a dobrá životospráva je pro ně téma. Přesto se najde téměř polovina těch, kteří nechodí pravidelně na preventivní prohlídky u lékaře, ani nedbají na dostatek spánku.

Svou roli může hrát také rozdílná dostupnost sportovních aktivit pro mladé lidi, ať již z hlediska regionálního (město vs. venkov) nebo finančních možností, socio-ekonomického statusu rodiny apod.

Z pohledů stakeholderů účastnících se kulatých stolů v dubnu 2024 je podpora výchovy a vztahu ke zdraví nedostatečná. Hlavním prostředkem, který v dnešní době mladé lidi ovlivňuje, jsou média a sociální sítě, kvůli kterým mohou mít mladí lidé mylnou představu o tom, co je zdravé. Problémem je například propagace alkoholu a nezdravého životního stylu. Alkohol a nezdravá jídla jsou ve velkém množství propagovány i na akcích, kde je vysoká účast dětí a mladých lidí. Ti jsou pak snadno ovlivněni ke koupi lehce dostupných nezdravých produktů. I Panel mládeže MŠMT v květnu 2024 upozornil na možnou nedostatečnou osvětu v oblasti zdravého životního stylu. Nebo naopak je problémem i kult dokonalého vzhledu, propagace diet a nezdravého hubnutí, které se šíří po sociálních sítích a proti němuž nemají mladí lidé dostatek zkušeností nebo sebevědomí, aby mu nepodlehli.

Problémem je také užívání návykových látek u mladistvých[23]. Důvodem k užívání návykových látek může být tlak nebo frustrace ze školy, rodiny či konzumního způsobu života, je to pro mladé lidi určitá forma úniku. Mladí lidé si často neví rady, jak s tlakem a frustrací naložit, protože mají nedostatek pozitivních

[21] Česká mládež v roce 2021: Bezpečná přítomnost, náročná budoucnost [online]. Friedrich-Ebert-Stiftung, 2021. Dostupné z: PDF Dokument [cit. 2024].
[22] Sport a zdravý životní styl mladých [online]. Česká rada dětí a mládeže, 2024. Dostupné z: Výzkum [cit. 2024].
[23] Souhrnná zpráva o závislostech v České republice [online]. Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2022. Dostupné z: Souhrnná zpráva [cit. 2024].

vzorů a pozitivního vlivu ze strany komunity. Mají také potřebu zkoušet nové věci, které se jim zdají být cool a které ale mohou být nebezpečné i z důvodu nedostatku informací, například experimentují s novými syntetickými látkami. Obvykle bývá tento problém řešen primární prevencí.

DOPORUČENÍ OD STAKEHOLDERŮ A ZÁSTUPCŮ MLADÝCH LIDÍ Z FOKUSNÍCH SKUPIN

Z fokusních skupin vyplynul návrh na opatření, které by cílilo na to, aby se v podpoře pohybu u mladých lidí snížil tlak na výkon a omezila se podpora pouze sportovně nadaných dětí a mládeže. Je třeba, aby ze strany státu docházelo k podpoře širší cílové skupiny s cílem nastavení pozitivního vztahu k pohybovým aktivitám. Příležitost ke sportu by měly mít i takové děti, které nemají talent, tak jako je tomu často v ostatních státech. I tito mladí lidé by chtěli navštěvovat volnočasové sportovní aktivity, ze kterých ale bývají na úkor talentovaných často vyloučeni. V podpoře pohybových aktivit by nemělo jít primárně o výkon, ale o podporu zdravého životního stylu a nastavení zdravých návyků do budoucna, a to u co nejširší skupiny dětí a mladých lidí
Gesce: Národní sportovní agentura, MŠMT

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, MZD, NSA kraje, obce

ODOLNOST A POCIT BEZPEČÍ

Jedním z dalších identifikovaných problémů ze strany účastníků kulatých stolů se stakeholdery v dubnu 2024 je nedostatečná fyzická i psychická odolnost mladých lidí ovlivňující přímo i nepřímo jejich wellbeing. Lze předpokládat, že mladí lidé se budou stále více setkávat s nejrůznějšími náročnými situacemi a rychlými změnami světa, ve kterém vyrůstají. Zejména psychická odolnost by jim pak měla pomoci se s takovými situacemi vypořádat.

Nedostatečná odolnost může být způsobena nejrůznějšími okolnostmi od malé nebo žádné pohybové aktivity a nezdravého životního stylu až po přílišné ochranářské chování rodičů. Tzv. hyperprotektivní rodiče v dobrém úmyslu svým dětem odstraňují nejrůznější životní bariéry a nevystavují je přirozeným stresovým situacím. Když se pak náročnější a stresová životní situace vyskytne v životě mladého člověka bez přímé ochrany rodičů, může to být pro takového mladého člověka, který na tuto situaci není zvyklý a neumí jí čelit, problém.

Narušit wellbeing může také nedostatečný pocit bezpečí a podpory v digitálním prostoru, zatěžování mladých lidí tématy určenými pro dospělé lidi, dezinformace, potenciální hrozby bezpečnostního charakteru nebo nejistota a obava z budoucnosti. Mladým lidem chybí reálné vzory, nebo jsou jim naopak předkládány nerealistické online vzory na sociálních sítích. Stejně tak mladí lidé postrádají schopnost reagovat jednotlivě i v kolektivu na mimořádné události a krizové situace, což může vyústit v ohrožení pocitu bezpečí, schopnosti adekvátně reagovat nebo v nejhorším případě v ohrožení života. Vzhledem ke zhoršující se bezpečnostní situaci může přibývat krizových situací a je nezbytné se na ně systematicky připravovat, osvojit si adekvátní reakce na krizové situace, a tak si vytvářet potřebnou odolnost.

Vzhledem ke komplexní šíři problematiky wellbeingu mladých lidí je zřejmé, že pro jeho podporu je zapotřebí multioborové spolupráce.

DOPORUČENÍ OD STAKEHOLDERŮ A ZÁSTUPCŮ MLADÝCH LIDÍ Z FOKUSNÍCH SKUPIN

Na fokusních skupinách bylo navrženo opatření, které je zaměřené na schopnost reagovat na nové společenské výzvy, zejména v kontextu eskalace válečných konfliktů v Evropě i mimo Evropu. Z formálního vzdělávání vymizela povinnost branného cvičení, vyvstává však potřeba přípravy obyvatelstva na ozbrojené konflikty, jak je např. aktuální ve skandinávských zemích (listopad 2024).

Stát má proto zájem na tom, aby občané a mladí lidé byli připraveni na krizové situace, cítili sounáležitost se svým státem a posilovali své vlastenectví. Připravenost jim může přinést větší pocit bezpečí. Bylo by vhodné zaměřit se na zatraktivnění tohoto tématu a aktualizovat koncept občanské výchovy i mimo oblast formálního vzdělávání.
Gesce: MO, MŠMT

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, MO

RIZIKO ZÁVISLOSTNÍHO CHOVÁNÍ

Podle zprávy Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislost „Aktuální přehled situace v oblasti závislostí mezi dětmi a dospívajícími v České republice 2023“[24] (Úřad vlády České republiky, únor 2024) podíl kuřáků mezi dětmi a dospívajícími dlouhodobě klesá již od r. 2011, avšak klesající míru užívání klasických tabákových výrobků vyrovnává rostoucí popularita alternativních tabákových a nikotinových výrobků, zejména užívání e-cigaret.

V období mezi roky 2011 a 2019 došlo k významnému poklesu míry zkušeností dětí a dospívajících s pitím alkoholu a současně také k poklesu výskytu problémových forem konzumace alkoholu. Od r. 2019 je míra konzumace alkoholu mezi dospívajícími relativně stabilní, ale ve srovnání s evropskými zeměmi zůstává konzumace alkoholu mezi českou mládeží na poměrně vysoké úrovni.

Nejčastěji užívanou nelegální drogou mezi dětmi a dospívajícími jsou dlouhodobě konopné látky, nekonopným látkám vévodí od roku 2022 kratom. Zkušenosti studentů s nelegálními drogami dlouhodobě klesají a současně se zvyšuje věk první zkušenosti s nimi. Alespoň jednou v posledních 12 měsících ho užila 4 % dospívajících, v tom opakovaně 1,5 %.

Diskutovanou oblastí u dětí a dospívajících je také zneužívání léků na uklidnění nebo na spaní bez doporučení lékaře, kdy v porovnání s ostatními evropskými zeměmi jsou zkušenosti dospívajících v ČR nadprůměrné, a to zejména pokud jde o užívání léků v kombinaci s alkoholem.

Míra hraní hazardních her mezi dospívajícími je dlouhodobě stabilní, hraní her o peníze v posledních 12 měsících uvádí 9–10 % šestnáctiletých. Novým fenoménem mezi dětmi a dospívajícími je nadužívání digitálních technologií. Přesun aktivit dospívajících do online prostoru a s ním související pokles množství času tráveného s vrstevníky v reálném světě je jedním z uváděných vysvětlení klesající míry užívání některých návykových látek mezi dospívajícími.

Po extrapolaci výsledků studií na populaci dospívajících ve věku 15–19 let se denní kouření klasických cigaret aktuálně týká přibližně 40 tis. dospívajících a časté pití nadměrných dávek alkoholu přibližně 48 tis. dospívajících. Konopné látky opakovaně užilo více než 50 tis., zkušenost s extází a kratomem má odhadem 21 tis. dospívajících. Do kategorie rizika v souvislosti s hraním digitálních her spadá téměř 70 tis. dospívajících a do kategorie rizika v souvislosti s trávením času na sociálních sítích až 180 tis. dospívajících. Všechny výzkumy dlouhodobě ukazují, že významným mezníkem z pohledu expozice návykovým látkám, resp. jejich pravidelného a rizikového užívání, je přechod ze základní na střední školu.

Dlouhodobé trendy naznačují vyrovnávání rozdílů v míře užívání návykových látek mezi chlapci a dívkami. Rozdíly přetrvávají v případě hraní hazardních a digitálních her, které se týká častěji chlapců, a

[24] https://vlada.gov.cz/assets/ppov/zavislosti/vyrocni-zpravy/priloha-koncepce_Situace-deti-a-dospivajici-2023_fin_web.pdf

trávení času na sociálních sítích, kde převažují dívky. Vyšší míra užívání návykových látek je častější mezi mladistvými ze znevýhodněných sociálních skupin, např. klienty nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, dětmi v institucionální péči nebo dětmi s romským původem.

Síť adiktologických služeb pokrývá celé spektrum problémů spojených s užíváním návykových látek a s dalším závislostním chováním a tvoří ji zařízení a programy různých typů služeb (zdravotní, sociální, výchovně-pedagogické), které jsou zakotveny v různých oborech a resortních (legislativních) rámcích.

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Mladí lidé se stali v mnoha zemích nejhlasitějšími aktéry v boji proti změnám klimatu. Upozorňují na neaktivitu politiků, nespravedlivý globalizovaný světový řád i chmurnou budoucnost dalších generací. Ukazuje se, že změna klimatu, zánik ekosystémů a stupňující se množství přírodních katastrof mohou mít na duševní zdraví člověka zásadní negativní vliv. Tento problém je čím dál častější u mladých lidí, z nichž stále více jedinců podle psychologických studií trpí úzkostí z klimatické krize.

V České republice to dokladuje studie provedená v roce 2021 Katedrou environmentálních studií FSS Masarykovy univerzity ve spolupráci s platformou Green Dock a s organizací Člověk v tísni[25]. Podle této studie reakci na klimatickou krizi ze strany vlád hodnotí mladí lidé převážně negativně. Více než ostatní ale podporují různé klimatické protesty a sami se častěji občansky angažují a akceptují různé formy protestů za ochranu klimatu, což je u starších respondentů přijímáno s větší mírou kontroverze. Mladí lidé zároveň očekávají, že se do ochrany klimatu aktivně zapojí aktéři veřejného života. Očekávají aktivní podporu od ministerstva životního prostředí, vlády, politiků, ale i od médií, neziskových organizací nebo škol. Pouze 25 % mladých lidí si myslí, že jim dnes školy pomáhají s rozvojem jejich dovedností a kompetencí jako je respekt, ověřování si informací, odpovědnosti, spolupráce, pochopení propojenosti mezi domácím a celosvětovým děním nebo zapojení do ochrany životního prostředí.

Jiným zajímavým průzkumem je průzkum Deloitte „Gen Z and Millennials 2024[26]“, který porovnával takzvanou „generaci mileniálů“, což jsou mladí lidé narození mezi lety 1980 a 1997, s "generací Z", tedy lidmi narozenými po roce 1997. Specificky pro Českou republiku z průzkumu vyplývá, že obavy ze změn klimatu má v Česku méně mladých lidí než v zahraničí. V posledním měsíci jejich života v době probíhajícího dotazování pociťovalo strach či úzkost ze změny klimatu 39 procent českých třicátníků a čtyřicátníků a 45 procent lidí mladších 27 let. V zahraničí to bylo u lidí do 27 let v průměru o 17 procent víc a u starších o 20 procent více.

V důsledku zjištění z těchto průzkumů týkajících se zejména dopadu na duševní zdraví mladých lidí je nejvyšší čas zpozornět. Takový signál by rozhodně měla slyšet jak politická reprezentace, tak vyučující, kteří jsou s mladými lidmi v bezprostředním kontaktu. Je to také výzva pro všechna média a neziskové organizace, které se ke změně klimatu vyjadřují, aby více než zoufalství vyvolávali odhodlání, více než katastrofy ukazovali cesty k řešení klimatické krize. Je potřeba, aby mladí lidé na všech typech škol získávali oporu nejen v práci s aktuálními a ověřenými informacemi o klimatické změně, dokázali rozpoznat její příčiny i projevy i v místě, kde žijí, ale také oporu v tom, jak pracovat s náročnými emocemi a aby dostávali prostor pro pěstování sebedůvěry, že dokáží přispět k jejímu řešení. Je skvělé, že někteří učitelé to už dělají.

[25] České klima 2021: Výzkumný report pro nejmladší, 15-20 let [online]. Katedra environmentálních studií FSS MU, 2021. Dostupné z: Výzkumný report [cit. 2024].
[26] Gen Z and Millennial Survey: Living and working with purpose in a transforming world [online]. Deloitte, 2024. Dostupné z: Publication [cit. 2024].

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŽP, MŠMT

5. Efektivně fungující, dostupné a inkluzivní služby podporující mladé lidi v jejich životních situacích

Tento široký strategický cíl vychází jednak z velkého množství různých životních situací, kterým mladí lidé čelí, a zároveň také z heterogenity mladých lidí jako jedné se sociologických skupin společnosti.

V této oblasti jednotlivé identifikované klíčové strategické oblasti v podpoře mládeže (kulaté stoly se stakeholdery a jednání Panelu mládeže MŠMT 2024) spadají v převážné míře do gescí jiných resortů, než je MŠMT. Pro reflektování těchto výzev v Koncepci bude potřeba nastavit meziresortní spolupráci, která bude fungovat na dobrovolné bázi jednotlivých resortů a jejich ochotě spolupracovat a stát se gestory/spolugestory konkrétních opatření.

Průnik s cíli Strategie EU pro mládež

Rovnost všech pohlaví | *Inkluzivní společnosti* | *Duševní zdraví a pohoda* | *Podpora mladých lidí ve venkovských* | *Kvalitní zaměstnání pro všechny*

ŽIVOTNÍ SITUACE MLADÝCH LIDÍ

Většina moderních demokratických států při poskytování veřejných služeb přistupuje k jejich plánování a poskytování tak, že je rozděluje do tzv. životních situací, které se v životě cílových skupin vyskytují. Jedná se o nejběžnější situace, se kterými se občané ve svém životě setkávají, jako např. narození dítěte, svatba, rozvod, žádost o důchod apod. K těmto životním situacím jsou pak vytvářeny návody pro občany, co všechno musí s úřadem řešit, pokud se do této situace dostanou. Výsledkem je snížení byrokratické zátěže pro občany. Identifikace klíčových životních situací, které se v každém státě mírně liší, se pak stala i základem digitalizace veřejných služeb nejenom v České republice.

Jako významné životní situace specifické pro mladé občany jsou ukončení či přechod na vyšší stupeň vzdělání (SŠ, VŠ), vstup na trh práce a osamostatnění ve smyslu odchodu od rodičů, vlastního bydlení a zakládání rodin. Celkově se mladí lidé nacházejí v období velkých životních změn a nových situací, přičemž ne každý mladý člověk se s nimi zvládne vypořádat bez problémů, a je proto potřeba, aby se v takových případech včasně a efektivně reagovalo na jejich potřeby. Stejně tak by měli být mladí lidé na tyto nové životní situace dostatečně připraveni a schopni se realizovat dle vlastních individuálních potřeb.

I když mnozí mladí lidé zvládají své životní situace bez potřeby výraznější podpory, úlohou státu je prioritně podporovat ty mladé lidi, kteří si s nastalými životními situacemi nedokáží bez vnější podpory poradit anebo jsou navíc ještě jiným způsobem znevýhodněni. Znevýhodněné skupiny mladých lidí však nemusí mít přístup k podpůrným zdrojům, a proto jsou vystaveny zvýšenému riziku, že se jim přechod do dospělosti nepodaří úspěšně realizovat. Mládež, která vyrůstá uprostřed náročných a přetrvávajících problémů ve svých rodinách a komunitách anebo zcela izolována v sociálním prostředí, je v této vývojové fázi obzvláště ohrožena a vyžaduje specifickou podporu.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MPSV, DIA

ZNEVÝHODNĚNÉ SKUPINY MLADÝCH LIDÍ

Skupin znevýhodněných mladých lidí je celá řada. Můžeme mezi ně řadit mladé lidi z ústavní péče, ohrožené chudobou, z neúplných rodin, z rodin sociálně a ekonomicky slabých, s migrační zkušeností a/nebo odlišným mateřským jazykem, se zdravotním postižením, žijící na venkově, s jiným etnickým původem, z LGBTQI+ komunit, žijící v kriminálním prostředí nebo páchající kriminalitu, s talentem aj. Těmto všem skupinám by měl být stát schopen zajistit nabídku podpůrných opatření a nabídnout potřebnou pomoc při zvládání náročných životních situací, které se s životem mladých lidí pojí.

Když mladí lidé opustí dětské domovy, výchovné ústavy nebo náhradní péči, často nejsou na život v dospělém světě ještě připraveni. Dostávají se do finančních potíží, řeší problémy s bydlením, mohou často skončit na ulici jako bezdomovci. Na problémy fenoménu bezdomovectví u lidí vstupujících do života z náhradní péče dlouhodobě upozorňují odborné studie i samy neziskové organizace, které se problematikou zabývají. Podle odhadu neziskových organizací pomáhajícím lidem bez domova je v České republice 7 až 10 tisíc bezdomovců, kterým ještě nebylo 26 let. Jsou to mladí lidé, kteří nemají rodinné zázemí a mívají nižší vzdělání. Nedokážou žít samostatně a převzít za sebe odpovědnost. Chybí jim vzory, neuznávají autority a jsou snadno ovlivnitelní.

V podobné situaci, jako mladí lidé vstupující do života z náhradní péče, se nachází také ti, kteří se navrací do života z výkonu trestu odnětí svobody nebo zařízení pro výkon ochranné výchovy. Tyto skupiny jsou přitom často opomíjeny, stigmatizovány a společností zavrhovány. To vede často k návratu ke kriminálnímu chování a recidivě, jejíž procento je v České republice dlouhodobě velmi vysoké. Na osoby mladší 18 let, které se dopustí protiprávních činů, se vztahuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který byl v roce 2024 novelizován. Účelem zákona je mimo jiné aplikace přístupů restorativní justice tak, aby dítě samo přispělo k nápravě škody způsobené protiprávním jednáním. Postupy vůči mládeži jako restorativní justice, mediace či systematická práce s rodinou uplatňuje Probační a mediační služba ČR. Jejich využívání by mělo být podporováno a dále rozšířeno. Na druhé straně se mladí lidé stávají oběťmi trestných činů. Oběti mladší 18 let jsou podle zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů oběťmi zvláště zranitelnými a dostává se jim tak speciálních práv. V neposlední řadě jsou velmi zranitelnou skupinou děti a mladé rodiny vězněných osob.

Venkovská mládež je také zařazena do kategorie mladých lidí s omezenými příležitostmi, zejména v důsledku nedostatečně rozvinuté infrastruktury na venkově a omezeným přístupem ke kvalitnímu vzdělávání, kvalitní nabídce pracovních příležitostí a základním službám. Proto se cílená podpora této skupiny mládeže zaměřuje na zlepšení rovného přístupu venkovské mládeže ke kvalitnímu vzdělávání, kvalitnímu zaměstnání, kvalitním volnočasovým aktivitám, práci s mládeží a službám.

Pozornost je třeba věnovat také problematice mladých pachatelů kriminality, mladistvých delikventů, rodin odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody, obětí trestné činnosti z řad mládeže a vzdělávání v oblasti korupčního jednání. Započetí kriminální kariéry v mladém věku je jak pro samotné jedince, tak pro společnost zvláště problematické, protože jejich reintegrace zpět do společnosti je komplikovaná a často dochází k recidivě kriminálního chování. Je proto třeba řešit život v delikventním prostředí, nefunkční rodinné prostředí, problémy ve škole, zneužívání drog a alkoholu, nezaměstnanost, komplikované vztahy s vrstevníky a autoritami, stigmatizace a diskriminace či nezdravé trávení volného času a nadnést téma primární a sekundární prevence s odkazem na další strategické a koncepční materiály, které se mu blíže věnují.

V neposlední řadě si pozornost a podporu zaslouží početná skupina mládeže s migrační zkušeností, která zejména ve fázi přechodu mezi stupni vzdělávání čelí jazykové bariéře, nedostatečné orientaci ve

vzdělávacím systému a omezené dostupnosti jazykové, kariérní či psychosociální podpory. Nedostatečná příprava před vstupem na střední školu a chybějící nebo neadekvátní podpora během studia často způsobují, že se tito mladí lidé ocitají mimo vzdělávací systém, s nízkou úrovní vzdělání a bez pracovní kvalifikace. To je vystavuje riziku pracovního vykořisťování a sociálně patologických jevů.

V ČR existuje lokální roztříštěnost služeb pro mladé lidi. S tímto tématem souvisí i centralizace škol a pracovních příležitostí do velkých měst. Mladí lidé mají důsledkem toho nerovný přístup ke službám a jsou nuceni k odchodu či dojíždění do velkých měst. Výsledkem toho je odliv mladých lidí z venkovského prostředí. Dostupnost služeb pro mladé lidi je především důležitá v regionech, kde se vyskytuje znevýhodněná mládež, aby bylo zajištěno, že všichni mladí lidé mají stejné podmínky k životu. Výzvou je tedy udržet mladé lidi ve venkovských oblastech a geograficky neatraktivních lokalitách. Cílem je motivovat mladé lidé z venkovského prostředí poté, co dokončí svoje středoškolské a/nebo vysokoškolské studium ve městech, aby se vraceli zpět a poskytovali služby a příležitosti ve venkovských lokalitách, což bude prospěšné pro celou společnost.

Zvláštní zřetel je třeba také brát na regiony, které dle Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+ vyžadují zvláštní podporu. Jedná se o dva typy území, strukturálně postižené kraje (někdy též uhelné kraje) a hospodářsky a sociálně ohrožená území na úrovni ORP. Problémy, které se v nich vyskytují, ovlivňují i rozvoj a další šance mládeže, objevuje se zde zvýšená míra negativních jevů, jakými jsou předčasné odchody ze škol, nízký stupeň maximálního dosaženého vzdělání, vysoký stupeň sociálního vyloučení apod.

Zásadní je tedy dobrá informovanost o službách a příležitostech včetně jejich inkluzivní dostupnosti, která může mladým lidem pomoci zvládat jejich životní situaci.

DOPORUČENÍ OD STAKEHOLDERŮ A ZÁSTUPCŮ MLADÝCH LIDÍ Z FOKUSNÍCH SKUPIN

Ze strany stakeholderů je doporučováno posílení kapacit pro sociální práci s dětmi odcházejícími z ústavní péče a usnadnit jim přechod do samostatnosti. Diskutována byla i možnost hrazení antikoncepce na předpis zdravotními pojišťovnami pro mladé lidi (po dobu potenciálního středoškolského studia) jako prevence předčasného a neplánovaného těhotenství. V některých evropských státech se jedná o běžnou praxi. Dle vyjádření MZD je však takové opatření v rozporu s platnou legislativou, konkrétně s ustanovením § 13 zákona č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění, které jako podmínku hrazení zdravotních služeb stanoví, že zdravotní služba se hradí s cílem zlepšit nebo zachovat zdravotní stav pacienta (pojištěnce) nebo zmírnit jeho utrpení. Antikoncepce tuto podmínku nesplňuje.
Gesce: MPSV, kraje, MZD

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MPSV, MSp, MV, MMR

MLADÉ RODINY

Další z významných situací mladých lidí je zakládání rodin. Odborníci z projektu Neviditelní, jenž se zabývá sociálními skupinami, které v Česku propadávají systémem, upozorňují, že skoro deset tisíc mladých Čechů založí rodinu ihned po střední škole nebo ještě během studia, většinou však neplánovaně. Na roli rodičů nejsou dostatečně připraveni. Často nedokončí studium, nestihnou si pořídit bydlení, něco ušetřit, ani začít budovat kariéru. Mladí rodiče, proto často přijmou podřadnější práci, aby uživili rodinu nebo se pokusili dostudovat (březen 2023).

Na problematiku mladých rodin upozorňovali také členky a členové Panelu mládeže MŠMT v květnu 2024. Právě mladí lidé jsou často od zakládání rodin v mladším věku odrazováni a je to bráno jako překážka v jejich osobním i kariérním rozvoji, přičemž je možné, že zároveň neexistuje dostatečná

osvěta v oblasti reprodukčního zdraví. Přitom řada zaměstnavatelů nabízí podporu pro skloubení pracovního a rodinného života, avšak stále je tato nabídka nedostatečná.

Vyskytuje se tedy potřeba cílených opatření na funkčnost mladých rodin zejména v sociálně znevýhodněných situacích a také na mladé rodiny v jejich začátcích.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MPSV, MMR, kraje, obce

BOJ PROTI DISKRIMINACI A PŘEDSUDKŮM

Dalším identifikovaným problémem ze strany Panelu mládeže MŠMT v květnu 2024 je nedostatečná integrace mládeže s migrační zkušeností a/nebo odlišným mateřským jazykem. Je důležité, aby docházelo k začlenění mladých lidí jiných národností. Jako jedna z bariér byla uvedena omezená dostupnost kvalitních jazykových kurzů a nedostatečné kariérní poradenství pro cizince ve smyslu nedostatečné pomoci rozklíčovat, co můžou mladí lidé s cizí národností se svými znalostmi, dovednostmi a studijním potenciálem dělat. I několikátá generace dětí, jejichž předci byli cizinci, může bojovat s nedostatečnou znalostí češtiny, která je znevýhodňuje oproti českým vrstevníkům. Dalším důležitým aspektem pro dostatečnou integraci je pomoci poznat českou kulturu. S tím se pojí boj proti diskriminaci jednotlivých zranitelných skupin mládeže, které ve společnosti stále přetrvávají.

DOPORUČENÍ OD STAKEHOLDERŮ A ZÁSTUPCŮ MLADÝCH LIDÍ Z FOKUSNÍCH SKUPIN

Mladí lidé s migračním pozadím často čelí i předsudečnému násilí, které buď nevědí kam nahlásit, nebo se toho z různých důvodů obávají. Stát by měl pomoci usnadnit a zvýšit reportování o předsudečném násilí. Je potřeba, aby se ve společnosti změnilo přemýšlení, jak je nejen na mladé lidi cizí národnosti nahlíženo a jak se o nich ve veřejném prostoru mluví. Rétorika, která je ve spojení s těmito mladými lidmi používána může vytvářet ve společnosti negativní až diskriminační prostředí. Je potřeba ukazovat, že mladí lidé cizí národnosti mohou být pro českou společnost přínosní a prospěšní (propojování kultur, nositelé vědomostí). Je třeba šířit povědomí o těchto problémech a potírat mikroagrese a diskriminaci vůči menšinám.
Gesce: MV

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MV, MPSV, MŠMT

KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ

Z pohledu efektivního zapojení na trh práce a správného výběru zaměstnání je klíčové kariérní poradenství, které musí být schopno reagovat jak na potřeby trhu práce, tak na základě individuálního přístupu k jeho uživatelům reflektovat potřeby každého jedince pohybujícího se či vstupujícího na trh práce. Mladí lidé často zmiňují obavy nad výběrem budoucího zaměstnání a s tím související nedostatečné kariérní poradenství. Mladým lidem chybí možnost si vyzkoušet určité profese, tak aby se s nimi řádně seznámili a měli větší povědomí o tom, co konkrétní profese obnášejí. Stejně tak by uvítali lepší a dřívější informování o nabídce středních škol, jejichž výběr je podle nich často určující pro výběr budoucího zaměstnání a směřování na trhu práce.

Na kulatých stolech stakeholderů v dubnu 2024 bylo zmíněno, že v oblasti kariérního poradenství nejsou kapacity (lidské ani časové) a často je tato pozice na škole součástí jiné souběžné pozice. V tomto ohledu by mohly být nápomocny střediska volného času, kde fungují psychologové, kteří mohou pomoci mladým lidem s volbou kariéry.

Je také třeba zajistit kariérní poradenství pro vícejazyčné mladé lidi, a to po celé ČR. Dále je potřeba zajistit, aby mladí lidé měli k dispozici všechny informace o daných možnostech při rozhodování o své kariéře po střední škole. Je nedostatek fyzických i on-line míst, kde mohou mladí lidé nacházet informace o tom, kde a jak hledat zaměstnání.

DOPORUČENÍ OD STAKEHOLDERŮ A ZÁSTUPCŮ MLADÝCH LIDÍ Z FOKUSNÍCH SKUPIN

Z fokusních skupin vyplynul návrh na začlenění kariérního poradenství do preventivních sociálních služeb. Kromě kariérního poradenství by mělo být do sociálních služeb začleněno téma i psychosociální podpory při výběru a udržení vzdělávacího oboru a následně při vstupu na trh práce.
Gesce: MPSV

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MŠMT, MPSV

VSTUP NA TRH PRÁCE, ZAMĚSTNATELNOST A ZNEVÝHODNĚNÍ NA TRHU PRÁCE, NEPLACENÉ STÁŽE

Vstup na trh práce představuje náročnou životní fázi, která významně ovlivňuje a formuje celou pracovní kariéru jedince. Přechod ze školy na trh práce je obdobím, kdy si mladí lidé hledají nejenom svoji cestu na trhu práce, ale také v celém životě, kdy plnohodnotně vstupují do dospělosti. Období přechodu často souvisí s odchodem od rodičů, počátkem vlastního bydlení a celkovým osamostatněním se. Pro úspěšné zvládnutí samostatného života a hospodaření s vlastními financemi je zásadní finanční gramotnost.

Případné problémy s nalezením zaměstnání, tedy zdrojem příjmu, mohou výrazně ovlivnit zmíněné aspekty a celý proces se tak může značně zkomplikovat a zpomalit. Na druhou stranu se stává trendem, že mladí lidí chtějí mezi studiem a zaměstnáním zažít cestování, dobrovolnictví, stáže, či různé jazykové pobyty. I to je třeba zohlednit v případném poradenství, jelikož i tyto aktivity přispívají k získávání dovedností a zkušeností.

Vstup na trh práce může být provázený velkou nejistotou, kdy jsou mladí lidé více než ostatní věkové skupiny obyvatelstva vystavováni překážkám na trhu práce a omezeným pracovním příležitostem. Svou kariéru začínají často smlouvami na dobu určitou nebo částečným úvazkem, což může pro rozbíhající se kariéru přinášet určité výhody ve formě získání zkušeností a vytvoření odrazového můstku k dalšímu zaměstnání, na druhou stranu je však tato forma spojená s určitou nejistou budoucností a obavami ohledně nalezení další práce. Jelikož mladí lidé vstupující na trh práce nemají žádnou nebo minimální dosavadní praxi, bývají i níže finančně ohodnoceni než jejich kolegové a získávají méně kvalifikovaná pracovní místa. V kontextu různých skupin mladých lidí v celé jejich rozmanitosti, čelí zejména mladí lidé ve zranitelných situacích dalším diskriminačním předsudečným překážkám z důvodu jejich rasové příslušnosti, původu, genderu, handicapu apod.

Je tedy zřejmé, že období přechodu ze vzdělávání na trh práce je pro jedince z pohledu kariérní i životní dráhy klíčové a stát by měl zajistit, aby doba strávená na pomezí mezi školou a prvním zaměstnáním, prokazatelně ovlivňující budoucí fungování mladých osob na trhu práce a jejich každodenního život, byla co nejkratší. Dlouhodobější odloučení od školních i pracovních závazků může vést ke ztrátě znalostí ze školního prostředí a také ke ztrátě pracovních návyků.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat situaci skupiny mládeže označované tzv. NEETS (z anglického NEET - „Not in Education, Employment or Training“), což je označení pro mladé lidi, kteří nestudují, nepracují ani se na zaměstnání nepřipravují a živí je především rodiče.

Pro mladé lidi bývá někdy složité najít si dostatečně ohodnocenou a vyhovující práci, a to zejména z důvodů nedostatečných zkušeností. Nedostatečná či nulová praxe v oboru je jedním z důvodů, proč

firmy raději zaměstnávají zkušené pracovníky, protože nechtějí investovat peníze a čas do zapracování absolventů. Poté ale nastává stále se opakující problém, kdy podniky nemohou najít zkušené zaměstnance, absolventi nemají kde získat praxi a na trhu práce stoupá počet nedostatkových profesí.

Ještě více problematické se jeví obsazovaní pracovních míst mladými ženami, které jsou často během přijímacích pohovorů konfrontovány otázkami na jejich plány ohledně zakládání rodiny. Přestože jsou dotazy podobného typu dle zákonů jednoznačně nepřípustné, často se při pracovních pohovorech objevují, na což mnohé ženy s touto negativní zkušeností poukazují. Mladé ženy tak mohou na trhu práce čelit mnohočetné diskriminaci, a to nejenom v rámci ageismu a své očekávané mateřské role, ale také na základě platové nerovnosti v porovnání se svými mužskými kolegy na srovnatelně stejné pracovní pozici při naplnění stejných ukazatelů podílejících se na stanovení výše platu, jakými jsou např. dosažené vzdělání, délka předchozí praxe apod.

Problematickými jsou také neplacené stáže pro mladé lidi. Stáže jsou velmi dobrou příležitostí, jak získat potřebné zkušenosti, které budou moci mladí lidé nabídnout potencionálním zaměstnavatelům při hledání zaměstnání. Nicméně skutečnost, že se jedná o neplacené stáže, z nich dělá příležitost dostupnou pouze pro vybranou část mladých lidí, kteří si práci zdarma mohou z různých důvodů a na základě různé motivace dovolit. Přijmout nabídku neplacené práce na 3-6 měsíců nemůže každý. Život bez příjmu často vyžaduje finanční podporu rodiny nebo osobní úspory. Mladí lidé, kteří si nemohou dovolit nebýt zaplaceni, zejména ti, kteří již čelí větším výzvám a překážkám ve svém životě, jakými jsou zejména mladí lidé ze zranitelných skupin, jsou z využívání neplacených stáží vyloučeni.

Mladí lidé tak často musejí dát přednost takové práci, která jim spíše než získání praxe v jejich oboru, umožní vydělat si peníze. I přesto, že je studium na vysoké škole bezplatné, znamená pro některé rodiny vysokou finanční zátěž a mladí lidí si často musí ke studiu přivydělávat, v některých případech i na střední škole. Stává se také často, že pak kvůli náročné práci nemají čas na samotné studium, či nemají žádný volný čas. Na druhou stranu existují obavy, že pokud by byly všechny stáže povinně placeny, může docházet i k jejich zneužívání ze strany zaměstnavatele a vytváření tzv. druhé kategorie zaměstnanců. S tím souvisí částečně i problematika nedostatečné podpory sociálních stipendií, která by měla pomoci vyrovnat startovací podmínky dětem nízkokvalifikovaných rodičů.

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MPSV, MŠMT

BYDLENÍ

Podle organizace Youth Speak Up, která si nechala zpracovat profesionální průzkum[27] poukazující na klíčová témata běžného života mladých lidí, je pro mladé lidi ve věku 18 až 29 let naprosto stěžejním tématem bydlení. Vidí ho jako důležité a zároveň problematické, což potvrdily výstupy z průzkumu stejně jako kulaté stoly se stakeholdery v dubnu 2024, nebo zástupci mladých lidí z Panelu mládeže MŠMT i delegáti do Strukturovaného dialogu EU s mládeží v květnu 2024.

Vyšší náklady na pronájem a počáteční investice do vlastního bytu jsou pro mladé lidi náročným úkolem. Při společných konzultačních setkáních s mladými lidmi bylo zmiňováno více problematických aspektů ohledně nedostupnosti bydlení. Za prvé je to nedostupné bydlení ve městech, kde je obecně nedostatek bytů či jejich koupě nebo pronájem jsou velmi nákladné. Nájmy jsou velmi vysoké a pro mladého člověka často zcela nedostupné. Stejná situace je i v případě pořízení vlastního bydlení, které je vzhledem k cenám a úrokovým sazbám hypoték jen těžko dosažitelné bez větší promoci rodiny.

[27] Na čem záleží mladým lidem? Průzkum pro rok 2021 [online]. YouthSpeakUp, 2021. Dostupné z: Průzkum [cit. 2024].

Ve venkovských oblastech či menších městech, kde je bydlení dostupnější, naopak chybí mladým lidem potřebné služby, pracovní nabídky či příležitosti pro smysluplné trávení volného času. Náklady na život ve venkovských oblastech narůstají s výdaji na každodenní dojíždění do školy a/nebo zaměstnání, dále za vzdálenými službami a volnočasovými aktivitami. Proto jsou pro mladé lidi relativně dostupné byty na venkově neatraktivní. Problémem může být i nedostatek sociálního a sdíleného bydlení, chybějící zvýhodněné půjčky pro mladé rodiny nebo i nízká informovanost o možných podpůrných opatřeních pro mladé lidi v oblasti bydlení.

Bydlení je tedy tématem, který mezi mladými lidmi rezonuje, a je potřeba ho řešit. Je však třeba podotknout, že se jedná o problém, který se týká celé společnosti, nejen mladých lidí, kteří jsou pouze jednou z více ohrožených skupin, a proto je třeba k řešení této problematiky postupovat komplexně a nabízet mezigeneračně spravedlivá řešení.

DOPORUČENÍ OD STAKEHOLDERŮ A ZÁSTUPCŮ MLADÝCH LIDÍ Z FOKUSNÍCH SKUPIN

Z fokusních skupin vyplynulo, že je určitě žádoucí pokračovat v podpoře startovacích bytů pro mladé lidi nebo mladé rodiny. Neexistuje však reálný přehled, která města a za jakých podmínek byty poskytují, zda je o ně zájem a zda proces žádostí o takové byty nevytváří zbytečné bariéry a nečiní tak programy vysoko prahové. Obce, které tento typ bydlení poskytují, by měly provádět evaluaci těchto projektů se zapojením samotných mladých lidí a snažit se zvýšit povědomí o jejich existenci mezi mladými lidmi v jejich regionu. Obecně by mohlo dojít k podpoře poradenství pro mladé lidi ohledně dostupného bydlení, např. za využití sociálních sítí. Dále bylo navrženo zvýšit podporu tzv. tréninkových bytů pro handicapované mladé lidi, aby si mohli vyzkoušet, zda zvládnou samostatný život.
Gesce: MMR, MPSV, obce

Veřejní aktéři s výrazným vlivem na danou oblast: MMR, MPSV, kraje, obce